

Educatieve fiches

Auteur: Lieve Van Severen, Odisee hogeschool
In opdracht van het Leesoffensief (Onderwijs Vlaanderen) en VRT.
Met dank aan: Margot Chauillac, Marlies Algoet,
Evelien Gheeraert en Tine Van den Broeck

Inleiding

In de kleuterklas wordt de basis gelegd voor de leesontwikkeling van kinderen. Het is belangrijk dat kleuteronderwijzers rijke thema's uitwerken, met in het bijzonder aandacht voor mondelinge taalvaardigheden, woordenschat, interactief voorlezen en geschreven taal. Door kinderen onder te dompelen in de wereld van klanken en letters, stimuleer je de interesse voor de geschreven taal, de klanktekenkoppeling en het fonemisch bewustzijn (d.i. het klankbewustzijn).

De filmpjes van Sokpop en de klanken focussen op twintig Nederlandse klanken en leggen de link met de overeenkomstige letters. Bij elk filmpje hoort een educatieve fiche met les voor de kleuterleraar. Deze educatieve fiches sluiten het meest aan bij de werking van de tweede en de derde kleuterklas. Bij de jongste kleuters ligt de nadruk niet op het verwerven van nieuwe klanktekenkoppelingen, maar op het spelen met klanken en het kennismaken met het concept letter.

De educatieve fiches bij Sokpop en de klanken zijn geïnspireerd op de educatieve materialen 'Kaatje Klank: Klank klaar voor de leesstart!' (Algoet & Van Severen, 2022, 2023) die ontwikkeld werden in het kader van het praktijkonderzoek 'Klank klaar voor de leesstart', een PWO-project van hogeschool Odisee, in samenwerking met Onderwijscentrum Brussel en de Vrije Universiteit Brussel (VUB).

Minimumdoelen¹

In deze educatieve fiches staan volgende minimumdoelen van Onderwijs Vlaanderen centraal:

1.1 Lezen: Vlot en vloeiend lezen

1.1.2. De kleuters kunnen een bepaalde klank in gesproken woorden op verschillende posities herkennen (fonemisch bewustzijn).

1.1.3 De kleuters kunnen een variatie aan klanken in mk-, km- en mkm-woorden onderscheiden (fonemisch bewustzijn).

1.1.4 De kleuters kunnen minimum 15 letters (korte, lange, tweetekenslinkers en medeklinkers) herkennen door de bijbehorende klank uit te spreken (klanktekenkoppeling).

1.4 Taalgebruik en taalsysteem: Taalsysteem (klanken, spelling, grammatica)

1.4.4 De kleuters kennen woord, woorddeel, klankgroep, rijm, klank, letter.

¹ <https://www.vlaanderen.be/onderwijsprofessionals/lesgeven-en-begeleiden/opleidingsinhouden/opleidingsinhouden-basisonderwijs/nieuwe-minimumdoelen-basisonderwijs>

Richtlijnen en tips bij de educatieve fiches

1. Laat het filmpje van Sokpop aansluiten bij de klank en letter die je centraal zet in de klas.
2. Maak een onderscheid tussen een letter en een klank. Een letter zie je en schrijf je. Een klank hoor je en spreek je uit. Door de letter met de klank te verbinden, werk je aan de klank-letterkoppeling.
3. Benoem de letters als klanken, bv. m en geen 'em'.
4. Zorg voor een veelzijdige verkenning van de klank en de letter, zodat de klanktekenkoppeling stevig verankerd wordt: samen met de kinderen luister je naar de klank, voel je de uitspraakbewegingen in de mond, kijk je naar het mondbeeld en herken je de klank tussen andere klanken en in woorden. Daarnaast bekijk je de vorm van de letter, voel je de letter, schrijf je de letter en herken je de letter tussen andere geschreven letters en in woorden. Maak de kinderen bewust dat er leesletters, hoofdletters en handgeschreven letters zijn. Tot slot leg je duidelijk de link tussen de gesproken klank en de geschreven letter.
5. Laat de kleuters de klank veel in de mond nemen bij klankspelletjes, liedjes en versjes doorheen de dag. Laat de kleuters bijvoorbeeld kronkelen als een slang naar de turnzaal terwijl ze sissen als een slang. Tijdens een stilteversje laat je de kleuters mee 'sss' zeggen.
6. Laat de kleuters bij elke klank de overeenkomstige letter maken, tekenen, versieren, schrijven..., net als Sokpop.
7. Laat alle kleuters profiteren van dit aanbod omtrent de klanktekenkoppeling. Zo stimuleer je de interesse in klanken en letters, ook van kinderen die op het eerste zicht weinig warm lijken te lopen voor geschreven taal.
8. Wees je ervan bewust dat elke taal een eigen klanksysteem heeft. De klanken en klank-letterkoppelingen kunnen verschillen van het Nederlands. Op de websites <https://www.moedint2.nl/home> en <https://meertaligheidentaalstoornissenvu.weebly.com> kan je voor meerdere talen het verschil met de Nederlandse taal bekijken.
9. Wanneer je het fonemisch bewustzijn stimuleert, selecteer dan korte woorden van 2, 3 of 4 letters. Dit is gemakkelijker dan lange woorden.
10. Sta stil bij moeilijke woordenschat in het filmpje en in de oefeningen, bv. de begrippen klank, letter, vooraan/begin, achteraan/einde, ...
11. Herhaal regelmatig de gekende klanktekenkoppelingen.
12. Lezen en schrijven versterken elkaar. Link het herkennen en benoemen van klanktekenkoppelingen daarom aan het vormen en schrijven van letters.

Klanktekenkoppelingen doorheen de dag

Het interactief voorlezen van prentenboeken biedt veel kansen om stil te staan bij aangebrachte klanktekenkoppelingen. Bij elke fiche vind je een **selectie van rijke teksten** en prentenboeken waarbij de **titel de klanktekenkoppeling** uit het filmpje bevat. Veel van de geselecteerde boeken in onderstaande fiches zijn bekroond. Op die manier kan je ook werken aan volgend **minimumdoel**:

1.5.2. De kleuters kunnen gedachten of gevoelens verwoorden bij het in contact komen met bekroonde jeugdliteratuur, zowel fictie als non-fictie.

Bied tot slot **betekenisvolle schrijftaken** aan in het (klas)thema en/of aan (klas)routines, en heb hierbij **aandacht voor de klanktekenkoppeling**. Enkele voorbeelden van betekenisvolle schrijftaken zijn het schrijven van een boodschappenlijstje voor de winkel, een briefje aan een klasgenoot/juf/Sinterklaas, een wenskaartje voor een verjaardag of een zieke klasgenoot, een voorschrift in de 'doktershoek', een boete bij het rollenspel over de politie, een bestelling noteren in de restauranthoek of een vervolg voor een voorgelezen verhaal tekenen/schrijven. Zo werk je ook aan volgende **minimumdoelen**:

1.2.8 De kleuters kunnen door middel van tekenen, krabbels, symbolen, letter- of cijfervormen ideeën of gebeurtenissen vastleggen.

1.2.9 De kleuters kennen de functie van schriftelijke taal om te informeren of te communiceren.

Algemene didactische tips²

- Bij de start van de activiteit vertel je wat het doel is: wat zullen de kleuters leren. Laat de kleuters aan elkaar (schoudermaatje) vertellen wat ze zullen leren.
- Maak van het filmpje en de bijhorende activiteiten een talige routine: laat deze activiteit wekelijks op dezelfde manier aan bod komen. Door telkens met dezelfde opbouw te werken, weten kinderen wat er komt en wat er van hen verwacht wordt. Dit zorgt voor voorspelbaarheid, veiligheid en structuur. Zo is er meer mentale ruimte om te focussen op de inhoud van de taak.
- Doe eerst voor, doe het dan samen met de kinderen en laat tot slot de kinderen zelf doen. In de fiches wordt concreet beschreven hoe je dit kunt begeleiden.
- Geef alle kinderen denk- en spreekkansen. Dit doe je door:
 - voldoende denktijd te geven. Tel bijvoorbeeld in stilte tot vijf voor je laat antwoorden.
 - alle kleuters op hetzelfde moment laten antwoorden: als ze de klank horen, steken ze hun duim in de lucht. Als ze de klank niet horen, dan doen ze de duim naar beneden.
 - kinderen het antwoord eerst aan hun schoudervriendje of kniemaatje laten vertellen.
 - kinderen willekeurig aanduiden, dus ook kinderen die niet zelf hun vinger opsteken (bv. door naamkaartjes te trekken of te werken met beurtstokjes)
- Je kan de activiteiten spreiden over meerdere momenten, afhankelijk van de betrokkenheid van de kleuters.

² Eskes, M., & Schemeier, M. (2025). Van fonemisch bewustzijn naar beginnend leren lezen en spellen in 100 lessen. Pica.

Meer weten?

- Algoet, M. & Van Severen, L. (2022). Kaatje Klank derde kleuterklas (deel 1). *Klank klaar voor de leesstart!* Belsele: VVL.
- Beerens, N. & Goossens, S. (2025). Hoe maak je kleuters klankbewustzijn? Beschikbaar via <https://www.klasse.be/84561/kleuters-klankbewust-maken-5-tips/>
- Beerens, N. & Goossens, S. (2025). Kleuters voorbereiden op lezen? Werk aan klankbewustzijn. Beschikbaar via <https://www.klasse.be/85384/voorbereiding-lezen-kleuters-klankbewustzijn/>
- Eskes, M. (2020). *Technisch lezen in een doorlopende lijn. Een praktisch handboek voor de basisschool.* Huizen: Picca.
- Eskes, M., & Schemeier, M. (2025). *Van fonemisch bewustzijn naar beginnend leren lezen en spellen in 100 lessen.* Pica.
- Geudens, A., Schraeyen, K., Bellens, K., Taelman, H., Trioen, M., Casteleyn, J., Simons, M., & Smits, T.F.H. (2022). *Les in lezen. Umbrella review van effectief leesonderwijs in het kleuter-, lager en secundair onderwijs.* Antwerpen: Universiteit Antwerpen. Beschikbaar via [Inspiratiegids voor effectief leesonderwijs | Les in lezen | Universiteit Antwerpen \(uantwerpen.be\)](https://www.uitgeverijlees.be/inspiratiegids-voor-effectief-leesonderwijs)
- Geudens, A., Schraeyen, K., Taelman, H., Trioen, M., Casteleyn, J., Simons, M., & Smits, T.F.H. (2021). *Bouwstenen voor effectieve taaltrajecten. Praktijkgids voor taalondersteuning in het kleuter-, lager en secundair onderwijs.* Antwerpen: Universiteit Antwerpen. Beschikbaar via [Het project Taalintegratietrajecten | Taaltrajecten | Universiteit Antwerpen \(uantwerpen.be\)](https://www.uitgeverijlees.be/het-project-taalintegratietrajecten)
- Hebbrecht, J., Vansteelandt, I. (2023). *Van leerlingen lezers maken.* Tielt: Lannoo Campus.
- <https://fit-voor-lezen.thomasmore.be/>
- Taelman, H., Sierens, S., Spilt, J. Vanblaere, B., Van Keer, H., & Verachtert, P. (2024). *Taal in de kleuterklas: Aanbevelingen uit onderzoek naar kwaliteitsvol en inspirerend kleuteronderwijs (2de ed.).* Odisee, Arteveldehogeschool, Thomas More, KU Leuven, UGent. Beschikbaar via [inspirerendkleuteronderwijs.be](https://www.uitgeverijlees.be/inspirerendkleuteronderwijs)
- Toolkit Leerpunt Leren en ontwikkeling bij kleuters: [Toolkit voor kleuters](https://www.uitgeverijlees.be/toolkit-voor-kleuters)

Voor de selectie van rijke prentenboeken werden volgende websites geraadpleegd:

- <https://alleswatikmooikanvinden.org/prentenboeken-voor-kleuters/prijswinnaars-2020-2025/>
- <https://www.deboon.be/edities>
- <https://www.deleesjury.be>
- <https://www.iedereenleestacademie.be/>
- <https://www.jeugdboekenmaand.be/>
- <https://sardes.nl/leespluim/>

De klank & letter A

Doelen

- De kleuter maakt uitgebreid kennis met de klank /a/ en met de letter a.
- De kleuter neemt de klank /a/ en de letter a waar met verschillende zintuigen (voelen, kijken en horen), door de klank uit te spreken en de letter te vormen.
- De kleuter stelt vast dat de letter a in verschillende lettertypes voorkomt.
- De kleuter herkent de klank /a/ en de letter a tussen andere klanken en letters.
- De kleuter herkent de klank /a/ en de letter a in betekenisvolle woorden.
- De kleuter beleeft plezier aan het spelen met klanken en letters.

Materialen

- De aflevering van 'Sarah: Sokpop en de klanken' over de klank /a/ en letter a.
[Sarah - Aflevering 1 \(Sokpop en de klanken\) | VRT MAX](#)
- Een schrijfbord met een stift of krijt.
- (Prenten van) een ananas, appel, lang en applaus.
- Een tafel om allerlei voorwerpen of woordkaarten met de a op uit te stellen.
- Spiegels waarmee de kleuters hun eigen mondbeeld kunnen bekijken.
- (Schrijf)materialen waarmee de kleuters zelf de a kunnen vormen, zoals potloden, krijtjes, plasticine, blokken, knopen, touwtjes, takken, steentjes, ... Dit kan aansluiten bij het klathema of de aanwezige materialen in de schrijfhoek of creahoek.
- De naamkaarten van de kleuters.
- (Thema)voorwerpen die de klank /a/ of de letter /a/ bevatten, zoals shampoo, badschuim, kledij of andere verpakkingen met de a.
- (Prenten)boeken waarin de letter a één of meerdere keren in de titel voorkomt.

Lesverloop

Je kan de activiteiten ook spreiden over meerdere momenten, afhankelijk van de betrokkenheid van de kleuters.

Aflevering 'Sarah: Sokpop en de klanken' - letter A: eerste luister- en kijkbeurt

Je start met het filmpje van Sarah en Sokpop. Geef de kleuters een luistervraag: welke klank vindt Sokpop 'nice' of leuk? Leg uit dat 'nice' een Engels woord is en leuk of mooi betekent.

De klank /a/ waarnemen

De klank /a/ is een klinker. Deze klank wordt in het Nederlands kort uitgesproken. Kijk eens in de spiegel: je vormt /a/ met jouw lippen: je maakt precies een grote noot. Als je je hand voor de mond houdt, kan je de lucht voelen stromen. Er is stembandtrilling in de keel. De kleuters kunnen de trilling voelen door hun hand op hun keel te leggen.

Het is leuk om met de kinderen een gekend liedje (bv. een onthaalliedje, een verjaardagslied, het opruimlied, ...) enkel met de klank /a/ te zingen: "a a a a a".

Je kan de kleuters verschillende klanken laten horen, bv. /m/ / a/ /p/ /s/ /a/ /o/ /aa/ ... Wanneer ze de klank /a/ horen, steken ze hun duim op of springen ze recht.

De klank & letter A

De letter a waarnemen

De leesletter a wordt op verschillende manieren geschreven, afhankelijk van het lettertype. Vaak voorkomend is a, maar a komt ook voor, bv. in Comic Sans MS.

Laat de kleuters op zoek gaan naar de letter a in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek, in tijdschriften of ander tekstmateriaal, op verpakkingen in de huishoek zoals shampoo, badschuim, op de kledij van de kinderen, op blokken of ander speelgoed, Breng de letters en voorwerpen waarop ze de letter a vinden, samen op een lettertafel en bekijk de verschillende lettervormen: A, a en a.

Laat de kleuters de letter a zelf met hun vinger vormen door de letter te overtrekken, door de letter op de rug van een medekleuter te schrijven, door de letter op een bord of in het zand/aarde te schrijven, door de letter te tekenen en te versieren in een letterboekje ...

Aflevering 'Sarah: Sokpop en de klanken' – letter A: tweede luister- en kijkbeurt

Je laat het filmpje van Sarah en Sokpop een tweede keer zien. Geef de kleuters opnieuw een luistervraag mee: welke woorden met de klank /a/ hoor je in het filmpje? Na het filmpje laat je de kleuters antwoorden op de vraag en verzamel je de woorden in een brainstorm op het bord. Teken én schrijf de woorden.

Woorden met de /a/

Sokpop zegt enkele woorden met de /a/, zoals appel, ananas, lang en applaus. Je kan de woorden

appel, ananas en lang op het bord schrijven en samen met de kinderen de letter a zoeken. Het woord applaus is moeilijker, omdat je ook een a ziet als deel van de tweeklank au. Soms wordt er een a in een naam of woord geschreven, maar spreken we die anders uit (zoals de tweede letter a in applaus). Dit kan je ook zo vertellen aan de kleuters.

Amai, in het woord ananas zitten er meerdere a's. Je kan de kinderen de letter a laten tellen in het geschreven woord. Laat de kinderen ook het woord ananas zelf traag uitspreken. Horen ze ook drie keer de letter a in ananas?

Horen of zien we een a in de namen van de kleuters? Overloop de namen van de kleuters. Als we een a horen in een naam, dan schrijven we die naam op en nemen we het naamkaartje van die kleuter erbij. Je kan hetzelfde doen met korte (thema)woorden, bv. papa, mama, kat, zak, tand, arts, bad, tang, ... Noteer de woorden en zet de letter a in een ander kleur.

Aflevering 'Sarah: Sokpop en de klanken' – letter A: afsluiter

Sluit af met het filmpje. Moedig de kleuters aan om de klank /a/ mee te zeggen.

Geef de kleuters ook een kijkopdracht mee: in de begin- en eindbeeld zie je verschillende letters verschijnen. Zet het beeld even op stop en laat de kleuters de verschillende letters benoemen. Wie herkent de letters? Welke klanken horen daarbij?

De klank & letter E

Doelen

- De kleuter maakt uitgebreid kennis met de klank /e/ en met de letter e.
- De kleuter neemt de klank /e/ en de letter e waar met verschillende zintuigen (voelen, kijken en horen), door de klank uit te spreken en de letter te vormen.
- De kleuter stelt vast dat de letter e op verschillende manieren kan uitgesproken worden: de letter e in pet wordt anders uitgesproken dan de letter e in 'het' of 'negen'.
- De kleuter herkent de klank /e/ en de letter e tussen andere klanken en letters.
- De kleuter herkent de klank /e/ en de letter e in betekenisvolle woorden.
- De kleuter ontdekt dat wanneer je een klank of letter vervangt door een andere klank of letter, je een ander woord krijgt.
- De kleuter beleeft plezier aan het spelen met klanken en letters.

Materialen

- De aflevering van 'Sarah: Sokpop en de klanken' over de klank /e/ en de letter e. [Sarah – Aflevering 2 \(Sokpop en de klanken\) | VRT MAX](#)
- Een schrijfbord met een stift of krijt.
- (Prenten van) een emmer, een elf en een pet.
- Een tafel om allerlei voorwerpen of woordkaarten met de e op uit te stallen.
- Spiegels waarmee de kleuters hun eigen mondbeeld kunnen bekijken.
- (Schrijf)materialen waarmee de kleuters zelf de letter e kunnen vormen, zoals potloden, krijtjes, plasticine, blokken, knopen, touwtjes, takken, steentjes, ... Dit kan aansluiten bij het klathema of de aanwezige materialen in de schrijfhoek of de creahoek.
- De naamkaarten van de kleuters.
- (Thema)voorwerpen die de klank /e/ of de letter /e/ bevatten, zoals melk of andere verpakkingen met de e.
- (Prenten)boeken waarin de letter e één of meerdere keren in de titel voorkomt.

Lesverloop

Je kan de activiteiten ook spreiden over meerdere momenten, afhankelijk van de betrokkenheid van de kleuters.

Aflevering 'Sarah: Sokpop en de klanken' – letter E: eerste luister- en kijkbeurt

Je start met het filmpje van Sarah en Sokpop. Geef de kleuters een luistervraag: welke klank vindt Sokpop 'nice' of leuk? Leg uit dat 'nice' een Engels woord is en leuk of mooi betekent.

De klank /e/ waarnemen

De klank /e/ is een klinker. Deze klank wordt in het Nederlands kort uitgesproken. Kijk eens in de spiegel: je vormt /e/ met jouw lippen: je glimlacht met jouw lippen, en die lippen zijn een beetje open. Als je jouw hand voor de mond houdt, kan je de lucht voelen stromen tegen je hand.

Er is stembandtrilling. De kleuters kunnen de trilling voelen door hun hand op hun keel te leggen. Een e zeg je ook als je iets vies vindt. Noem allerlei vieze en minder vieze zaken, bv. snot, een hondendrol op het voetpad, een rotte banaan, een stinkende vuilzak,... Hoe viezer de kleuters het vinden, hoe luider ze de klank /e/ maken.

De klank & letter E

Je kan de kleuters verschillende klanken laten horen, bv. /m/ / e/ /p/ /e/ /i/ /s/ /ee/ /e/ /ei/ ... Wanneer ze de klank /e/ horen, springen ze recht of knippen ze hun neus dicht.

De letter e waarnemen

Bespreek hoe de lettervorm eruit ziet. De leesletter e lijkt niet op de drukletter E. Laat de kleuters de letter e zelf met hun vinger op de rug van een medekleuter schrijven. De kinderen kunnen de letter e ook vormen met hun lichaam, met natuurlijke materialen zoals takken en steentjes of met andere ongevormde materialen zoals plasticine, blokken, knopen, touwtjes, ...

Benoem regelmatig de letters die de kleuters schrijven of vormen, zodat je de klank-letterkoppeling versterkt. Stimuleer de oudste kleuters om zelf de letter e te benoemen.

Aflevering 'Sarah: Sokpop en de klanken' – letter E: tweede luister- en kijkbeurt

Je laat het filmpje van Sarah en Sokpop een tweede keer horen. Geef de kleuters opnieuw een luistervraag mee: welke woorden met de klank /e/ hoor je in het filmpje? Na het filmpje laat je de kleuters antwoorden op de vraag en verzamel je de woorden in een brainstorm op het bord. Teken én schrijf de woorden.

Woorden met e

Sokpop zegt enkele woorden met de klank /e/, zoals elf, emmer, pet en help(en). Je kan de woorden elf, emmer, pet en help op het bord schrijven en samen met de kinderen de letter e zoeken. Je bespreekt met de kinderen waar ze de letter e zien en horen: bij elf zie en hoor je de /e/vooraan in het woord. Bij de woorden 'pet' en 'elf' zie en hoor je de 'e' in het midden van het woord.

TIP laat de kinderen de woorden zelf traag uitspreken. Horen, voelen en zien ze in de spiegel wanneer ze de klank /e/ uitspreken: in het begin, het midden of op het einde van het woord?

Soms wordt er een letter e geschreven, maar spreken we die anders uit (zoals de tweede letter e in emmer of helpen). Soms schrijf je een e, maar zeg je de klank /ee/ zoals in egel of leven. Er zijn ook klanken die bestaan uit twee letters, zoals ee, oe, ie en ei. Je spreekt de letter e dan niet uit als een /e/, maar als /ee/, /oe/, /ie/ en /ei/. Dit kan je vertellen aan de kleuters, wanneer ze een letter e zien die niet als de klank /e/ wordt uitgesproken.

Afsluiter: toveren met woorden en klanken

Sluit af met het filmpje. Moedig de kleuters aan om de klank /e/ mee te zeggen. Bespreek nadien met de kinderen dat Sokpop speelt dat hij een elf is. Een elf kan toveren. Zo tovert Sokpop met het woord applaus: hij vervangt de eerste klank /a/ door de klank /e/. Applaus wordt eplaus.

Kunnen we de klinkers van Sarah en Sokpop ook vervangen door een /e/. Hoe klinken deze woorden dan? Sekpep en Sereh.

Je kan de klinkers van de namen van enkele kinderen ook vervangen door de klank /e/. Maak dit visueel door de namen op te schrijven en elke klinker te vervangen door de letter e.

De klank & letter F

Doelen

- De kleuter maakt uitgebreid kennis met de klank /f/ en met de letter f.
- De kleuter neemt de klank /f/ en de letter f waar met verschillende zintuigen (voelen, kijken en horen), door de klank uit te spreken en de letter te vormen.
- De kleuter herkent de klank /f/ en de letter f tussen andere klanken en letters.
- De kleuter herkent de klank /f/ en de letter f in betekenisvolle woorden en in namen.
- De kleuter ontdekt dat wanneer je een klank of letter vervangt door een andere klank of letter, je een ander woord krijgt.
- De kleuter beleeft plezier aan het spelen met klanken en letters.

Materialen

- De aflevering van 'Sarah: Sokpop en de klanken' over de klank /f/ en de letter f [Sarah - Aflevering 3 \(Sokpop en de klanken\) | VRT MAX](#)
- Een schrijfbord met een stift of krijt.
- (Prenten of foto's) van Sokpop, Sarah, een fee, een feesthoed, een toverstaf en een hond met de naam Fifi (op de halsband).
- Een tafel om allerlei voorwerpen of woordkaarten met de f op uit te stellen.
- Spiegels waarmee de kleuters hun eigen mondbeeld kunnen bekijken.
- (Schrijf)materialen waarmee de kleuters zelf de letter f kunnen vormen, zoals potloden, krijtjes, plasticine, knopen, touwtjes, steentjes, takjes ... Dit kan aansluiten bij het klathema of de aanwezige materialen in de schrijfhoek of de creahoek.
- De naamkaarten van de kleuters.
- (Thema)voorwerpen die de klank /f/ of de letter /f/ bevatten, zoals fiets, frietjes, frisco's of andere verpakkingen met de f.
- (Prenten)boeken waarin de letter f één of meerdere keren in de titel voorkomt.

Lesverloop

Je kan de activiteiten ook spreiden over meerdere momenten, afhankelijk van de betrokkenheid van de kleuters.

Aflevering 'Sarah: Sokpop en de klanken' - letter F: eerste luister- en kijkbeurt

Je start met het filmpje van Sarah en Sokpop. Geef de kleuters een luistervraag: welke klank vindt Sokpop 'nice' of leuk? Leg uit dat 'nice' een Engels woord is en leuk of mooi betekent.

De klank /f/ waarnemen

De klank /f/ is een medeklinker die je lang kan aanhouden. Kijk eens in de spiegel: je vormt /f/ door de boventanden tegen de onderlip te houden en de lucht erdoor te blazen. Als je jouw hand voor de mond houdt, voel je de lucht stromen tegen je hand.

Laat de kinderen de klank /f/ uitspreken door hen net als Sokpop (denkbeeldige) kaarsjes te laten uitblazen of een (denkbeeldige) ballon op te blazen. Bij een klein kaarsje blazen de kinderen zacht. Als we een ballon heel groot willen opblazen, moeten we heel hard of lang blazen.

De klank & letter F

Je kan de kleuters verschillende klanken laten horen, bv. /f/ /o/ /v/ /f/ /m/ /r/ /a/ /f/ ... Wanneer ze de klank /f/ horen, blazen de kinderen of staan ze recht.

De letter f waarnemen

Laat de kleuters de letter f zelf met hun vinger vormen door de letter te overtrekken. De kinderen

kunnen de letter f ook vormen met hun lichaam, met natuurlijke materialen zoals takken en steentjes of met andere ongevormde materialen zoals plasticine, blokken, knopen, touwtjes, ...

Laat de kleuters op zoek gaan naar de letter f in hun omgeving. Dit kan bijvoorbeeld in de titel van een (prenten)boek, in tijdschriften of ander tekstmateriaal, op verpakkingen in de huishoek zoals frietjes, op de kledij van de kinderen, op blokken of ander speelgoed, Breng de letters en voorwerpen waarop ze de letter f vinden samen op een lettertafel.

Aflevering 'Sarah: Sokpop en de klanken' – letter F: tweede luister- en kijkbeurt

Je laat het filmpje van Sarah en Sokpop een tweede keer zien. Geef de kleuters opnieuw een luistervraag mee: welke woorden met de klank /f/ hoor je in het filmpje? Na het filmpje laat je de kleuters antwoorden op de vraag en verzamel je de woorden in een brainstorm op het bord. Teken én schrijf de woorden.

Woorden met /f/

Sarah en Sokpop zeggen enkele woorden met de /f/, zoals fee, feest(hoed), (tover)staf en Fifi. Je schrijft deze woorden op het bord en je laat de kinderen de letter f zoeken. Soms staat de f in het begin van het woord, soms op het einde van het woord.

Fantastisch, in het woord Fifi zie je de letter f meer dan één keer. Je kan de kinderen de letter f laten tellen in het geschreven woord. Laat de kinderen ook het woord Fifi zelf traag uitspreken. Hoeveel keer horen ze de klank /f/ in Fifi?

Horen of zien we een f in de namen van de kleuters? Overloop de namen van de kleuters. Als we een f horen in een naam, dan schrijven we die naam op en nemen we het naamkaartje van die kleuter erbij. Je kan hetzelfde doen met korte (thema)woorden, bv. fiets, friet, foto, fruit ... Noteer ook bij deze themawoorden het geschreven woord en zet de letter f in een ander kleur.

Afsluiter: toveren met woorden en klanken

Sluit af met het filmpje. Moedig de kleuters aan om de klank mee te zeggen.

Bespreek nadien met de kinderen dat Sokpop speelt met klanken. Zo tovert Sokpop met het woord applaus: hij voegt voor het woord klank /f/ toe. Applaus wordt fapplaus.

TIP schrijf het woord 'applaus' op of maak het met magneetletters. Voeg dan de letter f toe, en lees het woord nogmaals voor.

Kunnen we de eerste klank van Sarah en Sokpop ook vervangen door een /f/? Hoe klinkt dit woord dan? Je kan de eerste klank van de namen van enkele kinderen ook vervangen door een f. Maak dit visueel door de namen op te schrijven en van de eerste letter een f te maken.

De klank & letter M

Doelen

- De kleuter maakt uitgebreid kennis met de klank /m/ en met de letter m.
- De kleuter neemt de klank /m/ en de letter m waar met verschillende zintuigen (voelen, kijken en horen), door de klank uit te spreken en de letter te vormen.
- De kleuter herkent de klank /m/ en de letter m tussen andere klanken en letters.
- De kleuter herkent de klank /m/ en de letter m in betekenisvolle woorden en in namen.
- De kleuter ontdekt dat wanneer je een klank of letter vervangt door een andere klank of letter, je een ander woord krijgt.
- De kleuter beleeft plezier aan het spelen met klanken en letters.

Materialen

- De aflevering van 'Sarah: Sokpop en de klanken' over de klank /m/ en letter m.
[Sarah - Aflevering 4 \(Sokpop en de klanken\) | VRT MAX](#)
- Een schrijfbord met een stift of krijt.
- (Prenten of foto's van) Sokpop, Sarah, een mopje.
- Een tafel om allerlei voorwerpen of woordkaarten met de m op uit te stellen.
- Spiegels waarmee de kleuters hun eigen mondbeeld kunnen bekijken.
- (Schrijf)materialen waarmee de kleuters zelf de letter m kunnen vormen, zoals potloden, krijtjes, plasticine, knopen, touwtjes, steentjes, takjes ... Dit kan aansluiten bij het klathema of de aanwezige materialen in de schrijfhoek of creahoek.
- De naamkaarten van de kleuters.
- (Thema)voorwerpen die de klank /m/ of de letter /m/ bevatten, zoals melk, macaroni en andere verpakkingen met de m.
- (Prenten)boeken waarin de letter m één of meerdere keren in de titel voorkomt.

Lesverloop

Je kan de activiteiten ook spreiden over meerdere momenten, afhankelijk van de betrokkenheid van de kleuters.

Aflevering 'Sarah: Sokpop en de klanken' - letter M: eerste luister- en kijkbeurt

Je start met het filmpje van Sarah en Sokpop. Geef de kleuters een luistervraag: welke klank vindt Sokpop 'nice' of leuk? Leg uit dat 'nice' een Engels woord is en leuk of mooi betekent.

De klank /m/ waarnemen

De klank /m/ is een medeklinker die je lang kan aanhouden. Kijk eens in de spiegel: je vormt de klank /m/ door de mond te sluiten en de lippen tegen elkaar te houden. Als je je hand voor de mond houdt, voel je geen lucht tegen je hand. Je houdt nu je hand onder de neus en je voelt de lucht door de neus stromen. Er is stembandtrilling. De kleuters voelen het trillen in de keel. Ook als je aan de neus en de bovenkaak voelt, voel je deze trillen.

Laat de kinderen de klank /m/ uitspreken door net als Sokpop (denkbeeldige) mmmm te zeggen bij het zien of opsommen van lekkere voeding, zoals snoepjes, chocolade, appels, kersen, taart, wortels, spruitjes ... Als de kleuters de voeding zeer lekker vinden, maken ze een lange en luide /m/. Wanneer de voeding niet in de smaak valt, wordt het een zeer stille en korte /m/.

De klank & letter M

Je kan de kleuters verschillende klanken laten horen, bv. /f/ /m/ /n/ /r/ /o/ /v/ /m/ /l/ ... Wanneer ze de klank /m/ horen, wrijven de kinderen over hun buik of staan ze recht.

De letter m waarnemen

De vorm van de letter m lijkt op een omgekeerde kam. Laat de kleuters de letter m zelf met hun vingers vormen. De kinderen kunnen de letter p ook vormen met hun lichaam, met natuurlijke materialen zoals takken en steentjes of met andere ongevormde materialen zoals plasticine, blokken, knopen, touwtjes, ...

Benoem ook regelmatig de letters die de kleuters maken, zodat je de klank-letterkoppeling versterkt. Stimuleer de oudste kleuters om zelf de letter m te benoemen.

Aflevering 'Sarah: Sokpop en de klanken' – letter M: tweede luister- en kijkbeurt

Je laat het filmpje van Sarah en Sokpop een tweede keer horen. Geef de kleuters opnieuw een luistervraag mee: welke woorden met de klank /m/ hoor je in het filmpje? Na het filmpje laat je de kleuters antwoorden op de vraag en verzamel je de woorden in een brainstorm op het bord. Teken én schrijf de woorden.

Woorden met m

Sarah en Sokpop zeggen maar één woord met de klank /m/, namelijk mopje. Je schrijft het woord 'mop' op het bord en je laat de kinderen de letter m zoeken.

In de namen van Sarah en Sokpop horen en zien we geen m. Komt de m voor in de namen van de kleuters? Overloop de namen van de kleuters. Als jij en de kleuters een /m/ horen in een naam, dan schrijf je die naam op en neem je het naamkaartje van die kleuter erbij. Je kan hetzelfde doen met korte (thema)woorden, bv. mier, mol, mei, ... Noteer ook bij deze themawoorden het geschreven woord en zet de letter m in een ander kleur.

Bied een alfabetboek aan, zoals 'Alfabet' van Charlotte Dematons. Zoek naar woorden met de klank /m/ op de bladzijde van de m. Schrijf nadien het woord op. De letter m kan je in een ander kleur schrijven.

Afsluiter: Toveren met woorden en klanken

Sluit af met het filmpje. Moedig de kleuters aan om de klank /m/ mee te zeggen.

Bespreek nadien met de kinderen dat Sokpop speelt met klanken. Zo tovert Sokpop met het woorden: kersen wordt mersen, beertjes wordt meertjes, lollies worden mollies, applaus wordt mapplaus.

Tip: schrijf het woord 'kers' op of maak het met magneetletters. Vervang dan de letter k door een m, en lees het woord nogmaals voor. Doe hetzelfde voor de woorden 'beer', 'lollie' en 'applaus'.

Kan je de eerste klank van Sarah en Sokpop ook vervangen door een /m/? Wat gebeurt er als de eerste klank van elke kleuternaam de klank /m/ is? Hoe klinkt dit dan? Maak dit visueel door de namen op te schrijven en maak van de eerste letter een m.

De klank & letter O

Doelen

- De kleuter maakt uitgebreid kennis met de klank /o/ en met de letter o.
- De kleuter neemt de klank /o/ en de letter o waar met verschillende zintuigen (voelen, kijken en horen), door de klank uit te spreken en de letter te vormen.
- De kleuter herkent de klank /o/ en de letter o tussen andere klanken en letters.
- De kleuter herkent de klank /o/ en de letter o in betekenisvolle woorden en in een versje.
- De kleuter ontdekt dat wanneer je een klank of letter vervangt door een andere klank of letter, je een ander woord krijgt.
- De kleuter beleeft plezier aan het spelen met klanken en letters.

Materialen

- De aflevering van 'Sarah: Sokpop en de klanken' over de klank /o/ en de letter o.
[Sarah - Aflevering 5 \(Sokpop en de klanken\) | VRT MAX](#)
- Een schrijfbord met een stift of krijt.
- (Prenten van) Sokpop, een sok, een pop en een mop.
- Een tafel om allerlei voorwerpen of woordkaarten met de o op uit te stallen.
- Spiegels waarmee de kleuters hun eigen mondbeeld kunnen bekijken.
- (Schrijf)materialen waarmee de kleuters zelf de o kunnen vormen, zoals potloden, krijtjes, plasticine, knopen, touwtjes, steentjes, ...
- De naamkaarten van de kleuters.
- (Thema)voorwerpen die de klank /o/ of de letter /o/ bevatten, zoals kok, hond, bos, dokter, komkommer, kledij of andere verpakkingen met de o.
- (Prenten)boeken waarin de letter o één of meerdere keren in de titel voorkomt.

Lesverloop

Je kan de activiteiten ook spreiden over meerdere momenten, afhankelijk van de betrokkenheid van de kleuters.

Aflevering 'Sarah: Sokpop en de klanken' – letter O: eerste luister- en kijkbeurt

Je start met het filmpje van Sarah en Sokpop. Geef de kleuters een luistervraag: welke klank vindt Sokpop 'nice' of leuk? Leg uit dat 'nice' een Engels woord is en leuk of mooi betekent.

De klank /o/ waarnemen

De klank /o/ is een klinker. Deze klank wordt in het Nederlands kort uitgesproken. Kijk eens in de spiegel: je maakt een rondje met de lippen. Als je je hand voor de mond houdt, kan je de lucht voelen stromen tegen je hand. Er is stembandtrilling. De kleuters kunnen de trilling voelen door hun hand op hun keel te leggen.

Vorm met de kinderen een verbaasde /o/, een schuldbewuste /o/ wanneer je iets hebt mispeutert en een vertederde /o/ wanneer je een schattige puppy of poesje ziet, ...

De letter o waarnemen

De letter o lijkt op een rondje. Laat de kleuters de letter o zelf met hun vinger vormen door de letter te overtrekken, door de letter op de rug van een medekleuter te schrijven, door de letter op een bord of in het zand/aarde te schrijven (al dan niet met een tak), in een letterboekje

De klank & letter O

Misschien kunnen de kleuters samen met de hele klas een o vormen?

Richt de aandacht van de kleuters op de letter O als je die opmerkt bij verplaatsingen in en rond de school, bv. de letter o op een STOP-verkeersbord. Herkennen de kleuters zelf de letter o of andere letters, bv. die van hun naam? Prijs hen!

Aflevering 'Sarah: Sokpop en de klanken' – letter O: tweede luister- en kijkbeurt

Je laat het filmpje van Sarah en Sokpop een tweede keer horen. Geef de kleuters opnieuw een luistervraag mee: welke woorden met de klank o hoor je in het filmpje? Na het filmpje laat je de kleuters antwoorden op de vraag en verzamel je de woorden in een brainstorm op het bord.

Woorden met de o

Sarah en Sokpop zeggen enkele woorden met de /o/, zoals Sokpop, mopje en oké. Je kan de woorden sok, pop, Sokpop en mop op het bord schrijven en samen met de kinderen de letter o zoeken.

Horen of zien we een o in de namen van de kleuters? Overloop de namen van de kleuters. Als we een /o/ horen in een naam, dan schrijven we die naam op en nemen we het naamkaartje van die kleuter erbij. Je kan hetzelfde doen met korte (thema)woorden, bv. kok, hond, op, stop, bos, dokter... Noteer de woorden en zet de letter o in een ander kleur.

Soms wordt er een letter o in een naam of woord geschreven, maar spreken we die anders uit, zoals de letter o in Manon of de o in Joris of Mohammed. Ook in andere talen kan de letter o anders uitgesproken worden. Dit kan je ook zo vertellen aan de kleuters.

Spelen met een versje

Sarah en Sokpop dragen ook een versje voor: 'Ollebolleke Rebusolleke Ollebolleke knol'. Schrijf het versje op een (white)bord.

Zeg het versje traag luidop, en wijs ondertussen de letters van het versje aan. Telkens als de kleuters de klank /o/ horen en zien, maken ze een rondje met hun handen of gaan ze rechtstaan. Maak het dan moeilijker, door alleen het versje op te zeggen en de letters niet meer aan te wijzen. Telkens als de kleuters de klank o horen, maken ze een rondje met hun handen of gaan ze rechtstaan. Tip: de kleuters kunnen naar jouw mondbeeld kijken, want bij een o maak je een rondje met de lippen.

Laat daarna de kleuters het versje meerdere keren mee opzeggen. Eerst heel traag, en dan steeds sneller.

Afsluiter: toveren met woorden en klanken

Sluit af met het filmpje. Sokpop vervangt de klinkers in het versje 'Ollebolleke Rebusolleke Ollebolleke knol', zodat het versje telkens heel gek klinkt. Schrijf het versje op een (white)bord. Tel samen met de kleuters hoeveel keer je de klank /o/ in het versje hoort. Vervang dan de elke o door een andere klinker, bv. a, e, i of u. Lees daarna het versje nog eens voor. Kunnen de kleuters het versje ook met een andere klinker opzeggen? Dat is best moeilijk.

Let op, spreek de letters uit als klanken. De letter u spreek je uit als /u/ en niet als /uu/. De letter i spreek je uit als /i/ en niet als /ie/.

De klank & letter P

Doelen

- De kleuter maakt uitgebreid kennis met de klank /p/ en met de letter p.
- De kleuter neemt de klank /p/ en de letter p waar met verschillende zintuigen (voelen, kijken en horen), door de klank uit te spreken en de letter te vormen.
- De kleuter herkent de klank /p/ en de letter p tussen andere klanken en letters.
- De kleuter herkent de klank /p/ en de letter p in betekenisvolle woorden en in een namen.
- De kleuter ontdekt dat wanneer je een klank of letter vervangt door een andere klank of letter, je een ander woord krijgt.
- De kleuter beleeft plezier aan het spelen met klanken en letters.

Materialen

- De aflevering van 'Sarah: Sokpop en de klanken' over de klank /p/ en letter p.
[Sarah - Aflevering 6 \(Sokpop en de klanken\) | VRT MAX](#)
- Een schrijfbord met een stift of krijt.
- (Prenten of foto's van) een kip, een step, knap, zeep, een wip, snoep, pipi, Sokpop, pot(je)
- Een tafel om allerlei voorwerpen of woordkaarten met de p op uit te stallen.
- Spiegels waarmee de kleuters hun eigen mondbeeld kunnen bekijken.
- (Schrijf)materialen waarmee de kleuters zelf de letter p kunnen vormen, zoals potloden, krijtjes, plasticine, knopen, touwtjes, steentjes, takjes ... Dit kan aansluiten bij het klathema of de aanwezige materialen in de schrijfhoek of creahoek.
- De naamkaarten van de kleuters.
- (Thema)voorwerpen die de klank /p/ of de letter /p/ bevatten, zoals pizza, pita, zeep en andere verpakkingen waar de p op te vinden is.
- (Prenten)boeken waarin de letter p één of meerdere keren in de titel voorkomt.

Lesverloop

Je kan de activiteiten ook spreiden over meerdere momenten, afhankelijk van de betrokkenheid van de kleuters.

Aflevering 'Sarah: Sokpop en de klanken' - letter P: eerste luister- en kijkbeurt

Je start met het filmpje van Sarah en Sokpop. Geef de kleuters een luistervraag: welke klank vindt Sokpop 'nice' of leuk? Leg uit dat 'nice' een Engels woord is en leuk of mooi betekent.

De klank /p/ waarnemen

De klank /p/ is een medeklinker en is heel kort. Je lippen maken precies een plofgeluid. Kijk eens in de spiegel: je vormt /p/ door de mond te sluiten, de lippen stevig tegen elkaar te duwen dan te laten 'openploffen'. Als je je hand voor je mond houdt, voel je een plofje lucht tegen je hand. Er is geen stembandtrilling. De kleuters voelen de keel niet trillen. (Dit is wel zo bij de klank /b/).

De klank /p/ klinkt als popcorn die pofft. Laat de kinderen denkbeeldige popcorn poffen door de klank /p/ snel na elkaar te zeggen.

TIP Toon een filmpje van poffende popcorn, of maak de popcorn gewoon samen met de kleuters in de klas.

De klank & letter P

Je kan de kleuters verschillende klanken laten horen, bv. /f/ /p/ /t/ /p/ /o/ /b/ /s/ /p/ ... Wanneer ze de klank /p/ horen, staan de kleuters recht.

De letter p waarnemen

Laat de kleuters op zoek gaan naar de letter p in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek, in tijdschriften of ander tekstmateriaal, op verpakkingen in de huishoek, op de kledij van de kinderen, op blokken of ander speelgoed, Breng de letters en voorwerpen waarop de letter p staat, samen op een lettertafel.

Kinderen kunnen nadien de letter p ook vormen met hun lichaam, met natuurlijke materialen zoals takken en steentjes of met andere ongevormde materialen zoals plasticine, blokken, knopen, touwtjes, ... Laat de kleuters de letter p tekenen en versieren, net zoals Sokpop.

Richt de aandacht van de kleuters op de letter p als je die opmerkt bij verplaatsingen in en rond de school, bv. de letter p op een STOP-verkeersbord. Herkennen de kleuters zelf de letter p of andere letters, bv. die van hun naam? Prijs hen!

Aflevering 'Sarah: Sokpop en de klanken' – letter P: tweede luister- en kijkbeurt

Je laat het filmpje van Sarah en Sokpop een tweede keer horen. Geef de kleuters opnieuw een luistervraag mee: welke woorden met de klank /p/ hoor je in het filmpje? Na het filmpje laat je de kleuters antwoorden op de vraag en verzamel je de woorden in een brainstorm op het bord. Teken én schrijf de woorden.

Woorden met p

Sarah en Sokpop zeggen enkele woorden met de /p/, zoals kip, step, knap, zeep, wip, snoep, pipi, pot(je) en pok. Je schrijft deze woorden op het bord en je laat de kinderen de letter p zoeken.

Je bespreekt met de kinderen waar ze de letter p zien en horen: bij kip, step, knap, zeep, wip en snoep zie en hoor je de /p/ achteraan in het woord. Bij de woorden 'pipi', 'pot' en 'pok' zie en hoor je de letter p in het begin van het woord.

Tip: laat de kinderen de woorden zelf traag uitspreken. Horen, voelen en zien ze in de spiegel wanneer ze de klank /p/ uitspreken: op het einde of in het begin van het woord?

In de naam van Sokpop horen en zien we ook de letter p (zelfs twee keer!). Komt de p ook voor in de namen van de kleuters? Overloop de namen van de kleuters. Als jij en de kleuters een p horen in een naam, dan schrijf je die naam op en neem je het naamkaartje van die kleuter erbij. Duid de letter p aan. Staat de /p/ in het begin, het midden of op het einde van het woord?

Afsluiter: Toveren met woorden en klanken

Sluit af met het filmpje. Moedig de kleuters aan om de klank /p/ mee te zeggen. Bespreek nadien met de kinderen dat Sokpop speelt met klanken. Zo tovert Sokpop met het woord applaus: hij voegt voor het woord de klank /p/ toe. Applaus wordt papplaus.

Tip: schrijf het woord 'applaus' op of maak het met magneetletters. Voeg dan de letter p toe, en lees het woord nogmaals voor. Merken de kleuters op dat in het midden van het woord applaus de letter p twee keer geschreven is?

De klank & letter R

Doelen

- De kleuter maakt uitgebreid kennis met de klank /r/ en met de letter r.
- De kleuter neemt de klank /r/ en de letter r waar met verschillende zintuigen (voelen, kijken en horen), door de klank uit te spreken en de letter te vormen.
- De kleuter herkent de klank /r/ en de letter r tussen andere klanken en letters.
- De kleuter herkent de klank /r/ en de letter r in betekenisvolle woorden en in namen.
- De kleuter ontdekt dat wanneer je een klank of letter vervangt door een andere klank of letter, je een ander woord krijgt.
- De kleuter beleeft plezier aan het spelen met klanken en letters.

Materialen

- De aflevering van 'Sarah: Sokpop en de klanken' over de klank /r/ en de letter r [Sarah – Aflevering 7 \(Sokpop en de klanken\) | VRT MAX](#)
- Een schrijfbord met een stift of krijt.
- (Prenten of foto's van) boren, recht, rekenen, roeien, rennen, racen, rond, rommel, een raadsel, krom en timmeren.
- Een tafel om allerlei voorwerpen of woordkaarten met de r op uit te stallen.
- Spiegels waarmee de kleuters hun eigen mondbeeld kunnen bekijken.
- De naamkaarten van de kleuters.
- (Thema)voorwerpen die de klank /r/ of de letter /r/ bevatten, zoals een reep (chocolade), rabarber, radijsjes, rijst, ... en andere verpakkingen waar de letter r op te vinden is.
- (Prenten)boeken waarin de letter r één of meerdere keren in de titel voorkomt.

Lesverloop

Je kan de activiteiten ook spreiden over meerdere momenten, afhankelijk van de betrokkenheid van de kleuters.

Aflevering 'Sarah: Sokpop en de klanken' - letter R: eerste luister-t en kijkbeurt

Je start met het filmpje van Sarah en Sokpop. Geef de kleuters een luistervraag: welke klank vindt Sokpop 'nice' of leuk? Leg uit dat 'nice' een Engels woord is en leuk of mooi betekent.

De klank /r/ waarnemen

De klank /r/ is een medeklinker en kan je lang aanhouden. Kijk eens in de spiegel: het puntje van je tong trilt tegen het verhemelte. Sommige kinderen maken de klank /r/ door hun huig achteraan in de keel te laten trillen. Als je je hand voor de mond houdt, kan je de lucht voelen. Er is stembandtrilling. De kleuters voelen met hun hand de keel trillen.

Laat de kinderen de klank /r/ uitspreken door net als Sokpop met een (denkbeeldige) boor de r-klanken te maken.

Je kan de kleuters verschillende klanken laten horen, bv. /f/ /r/ /s/ /f/ /o/ /r/ /g/ /r/ ... Wanneer ze de klank /r/ horen, doen de kleuters alsof ze boren of staan ze recht.

De klank & letter R

De letter r waarnemen

Laat de kleuters op zoek gaan naar de letter r in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek, in tijdschriften of ander tekstmateriaal, op verpakkingen in de huishoek zoals rijst, op de kledij van de kinderen, op blokken of ander speelgoed, ... Breng de letters en de voorwerpen waarop ze de letter r vinden, samen op een lettertafel.

Laat de kleuters de letter r zelf met hun vinger vormen door de letter te overtrekken, door de letter op de rug van een medekleuter te schrijven, door de letter op een bord of in het zand/aarde te schrijven (al dan niet met een tak), in een letterboekje tekenen, ...

TIP benoem ook regelmatig de letters die de kleuters schrijven of vormen, zodat je de klank-letterkoppeling versterkt. Stimuleer de oudste kleuters om zelf de letter r te benoemen.

Aflevering 'Sarah: Sokpop en de klanken' – letter R: tweede luister- en kijkbeurt

Je laat het filmpje van Sarah en Sokpop een tweede keer horen. Geef de kleuters opnieuw een luistervraag mee: welke woorden met de klank /r/ hoor je in het filmpje? Na het filmpje laat je de kleuters antwoorden op de vraag en verzamel je de woorden in een brainstorm op het bord. Teken én schrijf de woorden.

Woorden met r

Sarah en Sokpop zeggen enkele woorden met de /s/, zoals snor, spin, snoep, slang, Sarah, Sarah en Sokpop zeggen enkele woorden met de /r/, zoals recht, rekenen, roeien, rennen, racen, rond, rommel, hamer, boor en krom. Je schrijft deze woorden op het bord en je laat de kinderen de letter r in de woorden zoeken.

Je bespreekt met de kinderen waar ze de letter r zien en horen: bij rond, recht, rekenen, roeien, rennen, racen en rommel zie en hoor je de r vooraan in het woord. Bij de woorden 'krom', 'hamer' en 'boren' zie en hoor je de r in het midden of op het einde van het woord.

TIP laat de kinderen de woorden zelf traag uitspreken. Horen, voelen en zien ze in de spiegel wanneer ze de klank /r/ uitspreken: in het begin, het midden of op het einde van het woord?

In de naam van Sarah horen en zien we ook een r (in het midden). Komt de r ook voor in de namen van de kleuters? Overloop de namen van de kleuters. Als jij en de kleuters een r horen in een naam, dan schrijf je die naam op en neem je het naamkaartje van die kleuter erbij. Duid de letter r aan. Staat de /r/ in het begin, het midden of op het einde van het woord?

Afsluiter: Toveren met woorden en klanken

Sluit af met het filmpje. Moedig de kleuters aan om de klank /r/ mee te zeggen.

Bespreek nadien met de kinderen dat Sokpop speelt met klanken. Zo tovert Sokpop met het woord applaus: hij voegt voor het woord de klank /r/ toe. Applaus wordt rapplaus.

TIP schrijf het woord 'applaus' op of maak het met magneetletters. Voeg dan de letter r toe, en lees het woord nogmaals voor.

De klank & letter R

Kunnen we de eerste klank van Sarah en Sokpop ook vervangen door een /r/? Hoe klinken deze woorden dan? Wat als de eerste klank van elke kleuternaam de klank /r/ is? Hoe klinkt dit dan? Maak dit visueel door de namen op te schrijven en maak van de eerste letter een r.

De klank & letter S

Doelen

- De kleuter maakt uitgebreid kennis met de klank /s/ en met de letter s.
- De kleuter neemt de klank /s/ en de letter s waar met verschillende zintuigen (voelen, kijken en horen), door de klank uit te spreken en de letter te vormen.
- De kleuter herkent de klank /s/ en de letter s tussen andere klanken en letters.
- De kleuter herkent de klank /s/ en de letter s in betekenisvolle woorden en in namen.
- De kleuter ontdekt dat wanneer je een klank of letter vervangt door een andere klank of letter, je een ander woord krijgt.
- De kleuter beleeft plezier aan het spelen met klanken en letters.

Materialen

- De aflevering van 'Sarah: Sokpop en de klanken' over de klank /s/ en de letter s
[Sarah - Aflevering 8 \(Sokpop en de klanken\) | VRT MAX](#)
- Een schrijfbord met een stift of krijt.
- (Prenten of foto's van) Sokpop, Sarah, een snor, schommelen, strikken, schrikken, een spin, een slang, stil, super en snoep.
- Een tafel om allerlei voorwerpen of woordkaarten met de s op uit te stallen.
- Spiegels waarmee de kleuters hun eigen mondbeeld kunnen bekijken.
- De naamkaarten van de kleuters.
- (Thema)voorwerpen die de klank /s/ of de letter s bevatten, zoals soep, saus, sap, kaas of andere verpakkingen met de s.
- (Prenten)boeken waarin de letter s één of meerdere keren in de titel voorkomt.

Lesverloop

Je kan de activiteiten ook spreiden over meerdere momenten, afhankelijk van de betrokkenheid van de kleuters.

Aflevering 'Sarah: Sokpop en de klanken' - letter S: eerste luister-t en kijkbeurt

Je start met het filmpje van Sarah en Sokpop. Geef de kleuters een luistervraag: welke klank vindt Sokpop 'nice' of leuk? Leg uit dat 'nice' een Engels woord is en leuk of mooi betekent.

De klank /s/ waarnemen

De klank /s/ is een medeklinker die je lang kunt aanhouden. Kijk eens in de spiegel: je vormt /s/ met het puntje van de tong. Als je je hand voor je mond houdt, kan je lucht voelen stromen tegen je hand.

Laat de kinderen de klank /s/ uitspreken door net als Sokpop mooie s-klanken te maken. Ze kunnen de s lang en kort maken. Je kan met je vinger de letter s overtrekken, terwijl de kleuters de klank /s/ aanhouden. Je kan de kleuters ook de s laten schrijven in de lucht of op hun been, terwijl ze zelf de klank /s/ zeggen.

Je kan de kleuters verschillende klanken laten horen, bv. /f/ /r/ /s/ /f/ /o/ /s/ /z/ /s/ ... Wanneer ze de klank /s/ horen, kronkelen de kleuters als een slang of staan ze recht.

De klank & letter S

De letter s waarnemen

Waar lijkt de letter s op? De vorm van de letter s lijkt op een slang. Laat de kleuters de letter s zelf met hun vinger vormen.

Richt de aandacht van de kleuters op de letter s als je die opmerkt in de klas of bij verplaatsingen in en rond de school. Herkennen de kleuters zelf de letter s of andere letters, bijvoorbeeld die van hun naam? Prijs hen!

Aflevering 'Sarah: Sokpop en de klanken' – letter S: tweede luister- en kijkbeurt

Je laat het filmpje van Sarah en Sokpop een tweede keer horen. Geef de kleuters opnieuw een luistervraag mee: welke woorden met de klank /s/ hoor je in het filmpje? Na het filmpje laat je de kleuters antwoorden op de vraag en verzamel je de woorden in een brainstorm op het bord. Teken én schrijf de woorden.

Woorden met s

Sarah en Sokpop zeggen enkele woorden met de /s/, zoals snor, spin, snoep, slang, Sarah, Sokpop, super, schommel(en), strik(ken), stil en schrik(ken). Je schrijft deze woorden op het bord en je laat de kinderen de letter s zoeken.

In de namen van Sarah en Sokpop horen en zien we ook een s. Komt de s ook voor in de namen van de kleuters? Overloop de namen van de kleuters. Als jij en de kleuters een /s/ horen in een naam, dan schrijf je die naam op en neem je het naamkaartje van die kleuter erbij.

Je kan hetzelfde doen met korte (thema)woorden, bv. Sint, Spanje, schoen ... Noteer ook bij deze themawoorden het geschreven woord en zet de letter s in een ander kleur.

Afsluiter: Toveren met woorden en klanken

Sluit af met het filmpje. Moedig de kleuters aan om de klank mee te zeggen.

Bespreek nadien met de kinderen dat Sokpop speelt met klanken. Zo tovert Sokpop met het woord 'applaus': hij voegt voor het woord de klank /s/ toe. Applaus wordt sapplaus.

TIP schrijf het woord 'applaus' op of maak het met magneetletters. Voeg dan de letter s toe, en lees het woord nogmaals voor. Merken de kleuters op dat in het woord applaus op het einde een s staat?

Wat elke kleuternaam start met de klank /s/? Hoe klinkt dit dan? Maak dit visueel door de namen op te schrijven en maak van de eerste letter een s.

De klank & letters AA

Doelen

Minimumdoel: 1.1.4 De kleuters kunnen minimum 15 letters (korte, lange, tweetekensklanken en medeklinkers) herkennen door de bijbehorende klank uit te spreken (klanktekenkoppeling).

Concrete doelen:

- De kleuter maakt uitgebreid kennis met de klank /aa/ en met de letter aa.
- De kleuter herkent de klank /aa/ en de letter aa tussen andere klanken en letters.
- De kleuter benoemt de letter aa met de klank /aa/.
- De kleuter benoemt gekende letters met de overeenkomstige klanken.

Minimumdoel: 1.1.3 De kleuters kunnen een variatie aan klanken in mk-, km- en mkm-woorden onderscheiden (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter herkent de klank /aa/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.1.2 De kleuters kunnen een bepaalde klank in gesproken woorden op verschillende posities herkennen (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter benoemt de positie van de klank /aa/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.4.4 De kleuters kennen woord, woorddeel, klankgroep, rijm, klank, letter.

Concreet doel: De kleuter gebruikt de begrippen 'woord', 'klank' en 'letter' correct.

Materialen

- [Het filmpje van Zola en Sokpop](#) over de klank /aa/ en letter aa.
- Een schrijfbord met een stift of krijt.
- (Prenten/voorwerpen van) een aap, banaan, aardbei en taart.
- De naamkaarten van de kleuters.
- (Thema)voorwerpen of prenten van korte woorden die de klank /aa/ of de letter aa bevatten, zoals kaas, maan, raam, haar, haai, ...
- Een tafel om allerlei voorwerpen of woordkaarten met de aa op uit te stellen.
- Spiegels waarmee de kleuters hun eigen mondbeeld kunnen bekijken.
- (Schrijf)materialen waarmee de kleuters zelf aa kunnen vormen, zoals potloden, krijtjes, plasticine, blokken, knopen, touwtjes, takken, steentjes, ...

(Prenten)boeken met de letter aa in de titel

Sta ook stil bij de letter aa in rijke prentenboeken. In onderstaande selectie vind je de letter aa in korte woorden in de titel. Herkennen de kleuters de letter aa? Kunnen ze de letter ook benoemen? Kennen ze nog andere woorden met de letter aa? Herkennen ze nog andere letters in de titel?

- Van Hout, M. (2024). *Kleine Aap*. Hoogland & Van Klaveren.
- Emmett, J. (2006). *Ik wil de maan*. Van Goor.
- Hare, J. (2020). *Reis naar de maan*. Querido.
- Teckentrup, B. (2016). *Ssst! De tijger slaapt!* Gottmer.
- Timmers, L. (2018). *Aap op straat*. Querido.
- Timmers, L. (2019). *Waar is de draak?* Querido.
- Van den Heede, S., & Tjong Khing, T. (2021). *Vos en Haas*. De Eenhoorn.
- Wille, R. (2024). *Raar maar waar*. Davidsfonds/Infodok.

De klank & letters AA

Lesverloop

Stap 1: De klank /aa/ en letter aa alzijdig verkennen (klanktekenkoppeling)

Je start met het filmpje van Zola en Sokpop. Geef de kleuters een luistervraag: welke klank vindt Sokpop 'nice' of leuk? Leg uit dat 'nice' een Engels woord is en leuk of mooi betekent.

Klank uitspreken: Sokpop maakt in verschillende contexten de klank /aa/: wanneer hij valt uit de boom, wanneer hij zijn knie pijn deed. Je kan de kleuters de klank /aa/ laten zeggen in gelijkaardige situaties, bv. laat een veertje van boven naar beneden vallen en laat de kleuters de klank /aa/ uitspreken totdat de veer beneden is. Of je duidt een lichaamsdeel aan: de kleuters grijpen naar dit lichaamsdeel en laten een pijnlijke /aa/ horen.

Stilstaan bij articulatie: De klank /aa/ is een lange klinker. Kijk eens in de spiegel of bij je buur: je mond is heel groot en helemaal open. Je voelt de lucht tegen je hand en je voelt je stem trillen in de keel. Leg je hand maar tegen je keel.

Klank horen: Je kan de kleuters verschillende klanken laten horen, bv. /m/ / aa/ /p/ /s/ /aa/ /o/ /f/ /a/ ... Wanneer ze de klank /aa/ horen, steken ze hun duim op of springen ze recht.

Tip: /a/ en /aa/ lijken erg op elkaar. Voor sommige kleuters zal dit onderscheid moeilijk zijn. Zeg samen de klanken /a/ en /aa/ na elkaar: zien en horen jullie het verschil?

Letter verkennen: De aa bestaat uit twee keer de letter a. De leesletter aa wordt op verschillende manieren geschreven, afhankelijk van het lettertype. Vaak voorkomend is aa, maar aa komt ook voor, bv. in Comic Sans MS.

Klanktekenkoppeling: Vertel aan de kleuters dat de letter aa uitgesproken wordt met de klank /aa/. Duid de letter aa aan met je vinger en spreek deze samen met de kinderen een aantal keer uit.

Letter herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letter aa in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek, in tijdschriften of ander tekstmateriaal, kledij, fruit in de huishoek.... Breng de letters, woorden en voorwerpen waarop ze de letter aa vinden, samen op een lettertafel en bekijk de verschillende lettervormen: AA, aa en aa. 'Lees samen de letter aa: duid de letter aan en spreek deze uit met de klank /aa/.

Letter vormen: Laat de kleuters de letter aa zelf met hun vinger vormen door de letter te overtrekken, door de letter op de rug van een medekleuter te schrijven, door de letter op een bord of in het zand/aarde te schrijven, door de letter te tekenen en te versieren in een letterboekje ...

Letterfamilie: Tot slot voeg je de letter aa toe aan de lettermuur of letterflat.

TIP categoriseer de letters van de lettermuur in letterfamilies (bv. medeklinkers, korte klinkers, lange klinkers, tweetekensklanken).

De klank & letters AA

Stap 2: /aa/ herkennen in woorden (fonemisch bewustzijn: auditieve discriminatie)

Je laat het filmpje van Zola en Sokpop een tweede keer zien. Geef de kleuters opnieuw een luistervraag mee: welke woorden met de klank /aa/ hoor je in het filmpje? Aap, banaan, aardbei en taart.

Je ondersteunt de kleuters door het **voor te doen**:

- Hoor je de klank /aa/ in het woord aap?
- Ik zeg de klank 'aa'.
- Ik zeg het woord 'aap', 'aaaap'.
- Ik luister goed: hoor ik de klank 'aa' in 'aap'?
- Ik zeg 'aa' en 'aap' na elkaar: 'aa', 'aap'.
- Ja, ik hoor aa in aap. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en **schrijf** het woord 'aap' in leesletters op het bord. Ik zoek de letter aa en duid deze aan met een andere kleur.

Kies een derde woord zonder een aa, bv. boom?:

- Hoor je de klank /aa/ in het woord 'boom'?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /aa/ in 'boom'?
- Ik zeg /aa/ en 'boom' na elkaar: /aa/ 'boom'. Zeg me na: /aa/, 'boom'.
- Ja, ik hoor geen /aa/ in 'boom'. Ik doe mijn duim omlaag.
- Ik teken en schrijf het woord 'boom' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter aa, maar vind deze niet.

Doe nu dezelfde oefening met andere (thema)woorden met aa, bv. kaas, haar, maan, raam, ...
Laat de kleuters nu zelf denken:

- Hoor je de klank /aa/ in het woord kaas?
- Zeg me na: 'aa', 'kaas'.
- Wacht vijf seconden
- Ja, ik hoor de aa in kaas. Ik steek mijn duim omhoog.

TIP Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter aa in een ander kleur overschrijven.

Horen of zien we /aa/ in de namen van de kleuters? Overloop de namen van de kleuters. Als we een aa horen in een naam, dan schrijven we die naam op en nemen we het naamkaartje van die kleuter erbij. De letter aa zetten we in een andere kleur.

! Soms wordt er een a in een naam of woord geschreven, maar spreken we die als /aa/ uit. Denk maar aan de namen Ali of het woord sla. Dit kan je ook zo vertellen aan de kleuters.

! Sta stil bij banaan: zowel de letter aa als de letter a komen voor in het woord banaan.

De klank & letters AA

Stap 3: Waar horen en zien we /aa/? (fonemisch bewustzijn: auditieve analyse)

Bedek de geschreven woorden.

De leraar zegt een kort woord uit het filmpje, bv. aap of taart. Je kan deze ook aanvullen met de andere korte woorden (bv. haar, maan, raam, kaas) en met namen met een aa (bv. Aaza, Ali).

Hoor je de klank /aa/ in het begin of in het midden van het woord?

Je ondersteunt de kleuters door het voor te doen:

- Waar hoor je de klank /aa/?
- Ik zeg de klank 'aa'.
- Ik zeg het woord 'aap', traag: 'aaaap'.
- Ik luister goed.
- Mijn mond maakt de aa als eerst, dus aa hoor ik aan het begin van het woord.
- Ik schrijf het woord aap op het bord: ik zie de letter aa in het begin van het woord.
- aa p
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

aa	p
----	---

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Waar hoor je de klank /aa/?
- Ik zeg de klank 'aa'. Zeg me na: 'aa'.
- Ik zeg het woord 'kaas' traag: 'kaaassss'. Zeg me na: 'kaaaaaasss'.
- Ik luister goed: 'aa' kaaaassss
- Mijn mond maakt de aa als tweede, dus aa hoor ik in het midden van het woord.
- Ik kijk naar het woord kaas op het bord: ik zie de letter aa in het midden van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

k	aa	s
---	----	---

Vervolgens laat je de kleuters zelf nadenken:

- Waar hoor je de klank /aa/ in maan?
- Zeg me na: 'aa', 'mmmmaaaannnn'.
- Wacht vijf seconden
- Vertel aan je buur waar je aa hoort: vooraan of in het midden.
- Ik kijk naar het woord maan op het bord: ik zie de letter aa in het midden van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

m	aa	n
---	----	---

! Spreek af met de andere kleuterleraren en de leraren van het eerste leerjaar welke termen je gebruikt: begin-midden-einde of vooraan-midden-achteraan of kopje-buikje-staartje. Overleg hoe je de hakstrook inzet.

Stap 4: Gekende letters benoemen (klanktekenkoppeling)

Sluit af met het filmpje. Moedig de kleuters aan om de klank /aa/ mee te zeggen.

Geef de kleuters ook een kijkopdracht mee: in de begin- en eindbeeld zie je verschillende letters verschijnen. Zet het beeld even op stop en laat de kleuters de verschillende letters benoemen. Welke letters herken je? Welke klanken horen daarbij?

De klank & letters AA

Stap 5: Spelen met aa (fonemisch bewustzijn: auditieve manipulatie)

Sokpop zegt aaplaus: dat is applaus maar met een aa. Kunnen wij ook andere woorden maken door een letter te vervangen door de aa?

Je schrijft het woord 'op' op het bord. Je leest het woord voor, terwijl je de letters aanduidt. Daarna verander je de letter o in de letter aa. Je leest het woord opnieuw voor, terwijl je de letters aanduidt: aap. Met verbazing en enthousiasme stel je samen met de kinderen vast dat je een nieuw woord hebt gemaakt.

Je kan dit ook doen met de volgende woorden: man wordt maan, heer wordt haer, bos/boos wordt baas, weer wordt waar, ...

Bij deze oefening kan je eveneens gebruik maken van een hakstrook, bv.

m	a	n
m	aa	n

b	oo	s
b	aa	s

TIP Laat de kleuters de woorden zelf op een wisbordje schrijven en de letters veranderen.

Stap 6: Hoekenwerk – klanken en letters in spel

Laat de kleuters tijdens het hoekenwerk aan de slag gaan met de klank en letter aa:

- Klanken herkennen: Kleuters kunnen in alfabetboeken woorden met de klank /aa/ zoeken.
- Letters herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letter aa in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek, in tijdschriften of ander tekstmateriaal, ...
- Letters vormen: Laat de kleuters het bijhorende woord (over)schrijven, met aandacht voor de aa. Je kan de kleuters met allerlei materialen de letter aa laten maken en deze letters tentoonstellen in de klas.

De klank & letter B

Doelen

Minimumdoel: 1.1.4 De kleuters kunnen minimum 15 letters (korte, lange, tweetekensklanken en medeklinkers) herkennen door de bijbehorende klank uit te spreken (klanktekenkoppeling).

Concrete doelen:

- De kleuter maakt uitgebreid kennis met de klank /b/ en met de letter aa.
- De kleuter herkent de klank /b/ en de letter aa tussen andere klanken en letters.
- De kleuter benoemt de letter b met de klank /b/.
- De kleuter benoemt gekende letters met de overeenkomstige klanken.

Minimumdoel: 1.1.3 De kleuters kunnen een variatie aan klanken in mk-, km- en mkm-woorden onderscheiden (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter herkent de klank /b/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.1.2 De kleuters kunnen een bepaalde klank in gesproken woorden op verschillende posities herkennen (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter benoemt de positie van de klank /b/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.4.4 De kleuters kennen woord, woorddeel, klankgroep, rijm, klank, letter.

Concreet doel: De kleuter gebruikt de begrippen 'woord', 'klank' en 'letter' correct.

Materialen

- [Het filmpje van Zola en Sokpop](#) over de klank /b/ en letter b.
- Een schrijfbord met een stift of krijt, spiegels
- (Prenten/voorwerpen van) een bal, een blok, blauw, boem, bouw(en), buik en een boterham
- De naamkaarten van de kleuters.
- (Thema)voorwerpen of prenten van korte woorden met b, zoals beer, bril, bang, boef, boer, bang, boos, bil, brug ...
- Een tafel om allerlei voorwerpen of woordkaarten met b op uit te stallen.
- (Schrijf)materialen waarmee de kleuters zelf de b kunnen vormen, zoals blokken, potloden, krijtjes, plasticine, blokken, knopen, touwtjes, takken, steentjes, ...

(Prenten)boeken met de letter b in de titel

Sta ook stil bij de letter b in rijke prentenboeken. In onderstaande selectie vind je de letter b in korte woorden in de titel. Herkennen de kleuters de letter b? Kunnen ze de letter ook benoemen? Kennen ze nog andere woorden met de letter b? Herkennen ze nog andere letters in de titel?

- Dematons, C. (2003). *De gele **ballon***. Lemniscaat.
- Lindström, E. (2023). *De **brug***. Querido.
- Naylor-Ballesteros, B. (2022). *Frank en **Bert***. Gottmer.
- Timmers, L. (2023). *De **bril** van **Beer***. Querido.
- Tullet, H. (2015). *Een boek*. Gottmer.
- Van Lieshout, T., & Hopman, P. (2012). ***Boer Boris***. Gottmer.
- Van Teunenbroek, L., & Bruijn, C. (2020). *De ridder zonder **billen***. Moon.
- Veldkamp, T., & De Boer, K. (2008). *Agent en **Boef***. Leopold.
- Velthuis, M. (2008). *Kikker is **bang***. Leopold.

De klank & letter B

Lesverloop

Stap 1: De klank /b/ en letter b alzijdig verkennen (klanktekenkoppeling)

Je start met het filmpje van Zola en Sokpop. Geef de kleuters een luistervraag: welke klank vindt Sokpop 'nice' of leuk? Leg uit dat 'nice' een Engels woord is en leuk of mooi betekent.

Klank uitspreken: Je dribbelt met de bal. Spreek met de kinderen af dat telkens wanneer de bal de grond – boem – raakt, ze de klank /b/ moeten zeggen.

Stilstaan bij articulatie: De klank /b/ is een medeklinker. Deze klank wordt in het Nederlands kort uitgesproken. Kijk eens in de spiegel of bij je buur: je zet je lippen op elkaar. Wanneer je b zegt, gaan de lippen uit elkaar en voel je de lucht ploffen tegen je hand: /b/. Je voelt je stem trillen in de keel. Leg je hand maar tegen je keel.

Klank horen: Je kan de kleuters verschillende klanken laten horen, bv. /m/ / b/ /r/ /s/ /ee/ /o/ /b/ /f/ /e/ /i/ /p/ ... Wanneer ze de klank /b/ horen, steken ze hun duim op of springen ze recht. Tip: /b/, /p/ en /d/ lijken erg op elkaar. Voor sommige kleuters zal dit onderscheid moeilijk zijn. Zeg samen de klanken na elkaar: zien en horen jullie het verschil? Bij /b/ trilt je keel, bij /p/ niet. Voel maar. Je maakt /b/ met je lippen en /d/ met je tong tegen je verhemelte.

Klanktekenkoppeling: Vertel aan de kleuters dat de letter b uitgesproken wordt met de klank /b/ (niet bee). Duid de letter b aan met je vinger en spreek deze samen met de kinderen een aantal keer uit.

Letter herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letters b in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek of op voorwerpen in de klas(omgeving). Breng de letters en voorwerpen waarop ze de letter b vinden, samen op een lettertafel en bekijk de verschillende lettervormen: B en b. Lees samen de letter b: duid de letter aan en spreek deze uit met de klank /b/ (niet bee).

Letter vormen: Laat de kleuters de letter b zelf met hun vinger vormen door de letter te overtrekken, door de letter op de rug van een medekleuter te schrijven, door de letter op een bord of in het zand/aarde te schrijven, door de letter te tekenen en te versieren in een letterboekje ...

Letterfamilie: Tot slot voeg je de letter b toe aan de lettermuur.

TIP

categoriseer de letters van de lettermuur in letterfamilies (bv. medeklinkers, korte klinkers, lange klinkers, tweetekensklanken).

De klank & letter B

Stap 2: /b/ herkennen in woorden (fonemisch bewustzijn: auditieve discriminatie)

Je laat het filmpje van Zola en Sokpop een tweede keer zien en horen. Geef de kleuters opnieuw een luistervraag mee: welke woorden met de klank /b/ hoor je in het filmpje? Bal, blok, blauw, boem, bouw(en), buik en boterham

Je ondersteunt de kleuters door het **voor te doen**:

- Hoor je de klank /b/ in het woord bal?
- Ik zeg de klank /b/.
- Ik zeg het woord 'bal' heel traag: 'bal'.
- Ik luister goed: hoor ik de klank /b/ in 'bal'?
- Ja, ik hoor /b/ in bal. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'bal' in leesletters op het bord. Ik zoek de letter b en duid deze aan met een andere kleur.

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Hoor je de klank /b/ in het woord boem?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /b/ in boem?
- Ik zeg /b/ en boem na elkaar: /b/ boem. Zeg me na: /b/, boem.
- Ja, ik hoor /b/ in boem. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'boem' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter b en duid deze aan met een andere kleur.

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter b in een ander kleur overschrijven.

Kies een derde woord zonder een b, bv. zon?:

- Hoor je de klank /b/ in het woord 'zon'?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /b/ in 'zon'?
- Ik zeg /b/ en 'zon' na elkaar: /b/ 'zon'. Zeg me na: /b/, 'zon'.
- Ja, ik hoor geen /b/ in 'zon'. Ik doe mijn duim omlaag.
- Ik teken en schrijf het woord 'zon' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter b, maar vind deze niet.

Doe nu dezelfde oefening met andere (thema)woorden met b, bv. beer, bril, bang, boef, boer, boos, bil, brug. Laat de kleuters nu zelf denken:

- Hoor je de klank /b/ in het woord beer?
- Zeg me na: /b/, 'beer'.
- Wacht vijf seconden
- Ja, ik hoor de b in beer. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik noteer het woord en een kleuter duidt de letter b in een ander kleur aan.

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter b in een ander kleur overschrijven.

Horen of zien we /b/ in de namen van de kleuters? Overloop de namen van de kleuters. Als we /b/ horen in een naam, dan schrijven we die naam op en nemen we het naamkaartje van die kleuter erbij. De letter b zetten we in een andere kleur.

De klank & letter B

! Soms wordt de letter b in een naam of woord geschreven, maar spreken we die als /p/ uit. Denk maar aan web en heb. Dit kan je ook zo vertellen aan de kleuters.

Stap 3: Waar horen en zien we /b/? (fonemisch bewustzijn: auditieve analyse)

Bedek de woorden die je op het bord schreef. De tekeningen mogen wel zichtbaar zijn.

De leraar zegt een kort woord uit het filmpje, bv. bal, buik, bouw, boem. Je kan deze ook aanvullen met de andere korte woorden (bv. beer, bang, boef, boer, boos, bil) en met namen met een b (bv. Kobe, Febe, Bas).

Waar hoor je de klank /b/? In het begin, het midden of het einde van het woord?

Je ondersteunt de kleuters door het voor te doen:

- Waar hoor je de klank /b/?
- Ik zeg de klank /b/.
- Ik zeg het woord 'bal', traag: 'bal'.
- Ik luister goed.
- Mijn mond maakt de b als eerst, dus b hoor ik aan het begin van het woord.
- Ik schrijf het woord bal op het bord: ik zie de letter b in het begin van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

b	a	l
---	---	---

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Waar hoor je de klank /b/?
- Ik zeg de klank /b/. Zeg me na: /b/.
- Ik zeg het woord 'buik' traag: 'buik'. Zeg me na: 'buik'.
- Ik luister goed: /b/ buik
- Mijn mond maakt de b als eerste, dus b hoor ik aan het begin van het woord.
- Ik kijk naar het woord buik op het bord: ik zie de letter b aan het begin van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

b	u	i	k
---	---	---	---

Vervolgens laat je de kleuters zelf nadenken:

- Waar hoor je de klank /b/ in Febe?
- Zeg me na: /b/, 'Febe'.
- Wacht vijf seconden
- Vertel aan je buur waar je b hoort: vooraan, in het midden of achteraan.
- Ik kijk naar het woord Febe op het bord: ik zie de letter b in het midden van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

F	e	b	e
---	---	---	---

! Spreek af met de andere kleuterleraren en de leraren van het eerste leerjaar welke termen je gebruikt: begin-midden-einde of vooraan-midden-achteraan of kopje-buikje-staartje. Overleg hoe je de hakstrook inzet.

De klank & letter B

Stap 4: Gekende letters benoemen (klanktekenkoppeling)

Toon het filmpje een laatste keer. Moedig de kleuters aan om de klank /b / mee te zeggen.

Geef de kleuters ook een kijkopdracht mee: in de begin- en eindbeeld van het filmpje zie je verschillende letters verschijnen. Zet het beeld even op stop en laat de kleuters de verschillende letters benoemen. Wie herkent de letters? Welke klanken horen daarbij?

Stap 5: Spelen met b (fonemisch bewustzijn: auditieve manipulatie)

Sokpop zegt bapplaus: dat is applaus, maar met een b. Hij zegt ook boko: dat is choco, maar met een b. Kunnen wij ook andere woorden maken door een letter te vervangen door de b?

Je schrijft het woord 'roos' op het bord. Je leest het woord voor, terwijl je de letters aanduidt. Daarna verander je de letter r in de letter b. Je leest het woord opnieuw voor, terwijl je de letters aanduidt: boos. Met verbazing en enthousiasme stel je samen met de kinderen vast dat je een nieuw woord hebt gemaakt.

Je kan dit ook doen met de volgende woorden: veer wordt beer, ruik wordt buik, zoem wordt boem, pil wordt bil, voer wordt boer, ...

Je kan ook een b toevoegen aan een woord: lok wordt blok, rug wordt brug, ril wordt bril, lauw wordt blauw.

Bij deze oefening kan je eveneens gebruik maken van een hakstrook, bv.

v	ee	r		r	u	g
b	ee	r	b	r	u	g

TIP Laat de kleuters de woorden zelf op een wisbordje schrijven en de letters veranderen.

Stap 6: Hoekenwerk – klanken en letters in spel

Laat de kleuters tijdens het hoekenwerk aan de slag gaan met de klank en letter b:

- Klanken herkennen: Kleuters kunnen in alfabetboeken woorden met de klank /b/ zoeken.
- Letters herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letter b in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek, in tijdschriften of ander tekstmateriaal, ...
- Letters vormen: Laat de kleuters het bijhorende woord (over)schrijven, met aandacht voor de b. Je kan de kleuters met allerlei materialen de letter b laten maken en deze letters tentoonstellen in de klas.

De klank & letter D

Doelen

Minimumdoel: 1.1.4 De kleuters kunnen minimum 15 letters (korte, lange, tweetekenslinkers en medeklinkers) herkennen door de bijbehorende klank uit te spreken (klanktekenkoppeling).

Concrete doelen:

- De kleuter maakt uitgebreid kennis met de klank /d/ en met de letter d.
- De kleuter herkent de klank /d/ en de letter d tussen andere klanken en letters.
- De kleuter benoemt de letter d met de klank /d/.
- De kleuter benoemt gekende letters met de overeenkomstige klanken.

Minimumdoel: 1.1.3 De kleuters kunnen een variatie aan klanken in mk-, km- en mkm-woorden onderscheiden (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter herkent de klank /d/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.1.2 De kleuters kunnen een bepaalde klank in gesproken woorden op verschillende posities herkennen (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter benoemt de positie van de klank /d/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.4.4 De kleuters kennen woord, woorddeel, klankgroep, rijm, klank, letter.

Concreet doel: De kleuter gebruikt de begrippen 'woord', 'klank' en 'letter' correct.

Materialen

- [Het filmpje van Zola en Sokpop](#) over de klank /d/ en letter d.
- Een schrijfbord met een stift of krijt, spiegels
- (Prenten/voorwerpen van) een dj, dutje, dans, handen, luider, tanden en dan.
- De naamkaarten van de kleuters.
- (Thema)voorwerpen of prenten van korte woorden met d, zoals doe, deur, dier, dit, dom, draak, dokter, liefde, dapper, ...
- Een tafel om allerlei voorwerpen of woordkaarten met de d op uit te stallen.
- (Schrijf)materialen waarmee de kleuters zelf de d kunnen vormen, zoals blokken, potloden, krijtjes, plasticine, blokken, knopen, touwtjes, takken, steentjes, ...

(Prenten)boeken met de letter d in de titel

Sta ook stil bij de letter d in rijke prentenboeken. In onderstaande selectie vind je de letter d in korte woorden in de titel. Herkennen de kleuters de letter d? Kunnen ze de letter ook benoemen? Kennen ze nog andere woorden met de letter d? Herkennen ze nog andere letters in de titel?

- Carter, L., & Allwright, D. (2017). *Geen draak in dit verhaal*. Clavis.
- Dieltiens, K., & van Landeghem, E. (2022). *Alles is dom*. De eenhoorn.
- Gaudesaboos, P. (2021). *Een zee van liefde*. Lannoo.
- Jacques & Lise (2023). *Aldo en Rino*. Pelckmans.
- Portman, A. (2025). *Dieren spotten doe je zo!* Lannoo.
- Visser, R., & Deppe, I. (2024) *Dit dier hier: 30 raadrijmpjes over dieren*. Gottmer.
- Remmers De Vries, D. (202). *Dokter vos*. Gottmer.
- Starbuck, M., & Moor, B. (2019). *Dirk de Dappere en de Prinses van Aanstel*. De Fontein.
- Van Biesen, K. (2020) *Doe die deur dicht*. De eenhoorn.
- Van Diepen, A., & Van Diepen, M. (2022). *Daan Hijskraan*. Samsara.

De klank & letter D

Lesverloop

Stap 1: De klank /d/ en letter d alzijdig verkennen (klanktekenkoppeling)

Je start met het filmpje van Zola en Sokpop. Geef de kleuters een luistervraag: welke klank vindt Sokpop 'nice' of leuk? Leg uit dat 'nice' een Engels woord is en leuk of mooi betekent.

Klank uitspreken: De kleuters dansen samen met Sokpop en Zola op de muziek en de beats. Terwijl ze dansen, zeggen ze de klank /d/.

Stilstaan bij articulatie: De klank /d/ is een medeklinker. Deze klank wordt in het Nederlands kort uitgesproken. Kijk eens in de spiegel of bij je buur: Je tikt met je tong achter/tegen je tanden. Dan duw je de lucht naar buiten en voel je de lucht ploffen tegen je hand: /d/. Je voelt je stem trillen in de keel. Leg je hand maar tegen je keel.

Klank horen: Je kan de kleuters verschillende klanken laten horen, bv. /m/ / b/ /r/ /d/ /ee/ /o/ /b/ /f/ /t/. Wanneer ze de klank /d/ horen, steken ze hun duim op of springen ze recht.

Tip: /d/, /t/ en /b/ lijken erg op elkaar. Voor sommige kleuters zal dit onderscheid moeilijk zijn. Zeg samen de klanken na elkaar: zien en horen jullie het verschil? Bij /d/ trilt je keel, bij /t/ niet. Voel maar. Je maakt /b/ met je lippen en /d/ met je tong tegen je verhemelte. Kijk maar.

Klanktekenkoppeling: Vertel aan de kleuters dat de letter d uitgesproken wordt met de klank /d/ (niet dee). Duid de letter d aan met je vinger en spreek deze samen met de kinderen een aantal keer uit.

Letter herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letters d in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek of op voorwerpen in de klas(omgeving). Breng de letters en voorwerpen waarop ze de letter d vinden, samen op een lettertafel en bekijk de verschillende lettervormen: D en d. Lees samen de letter d: duid de letter aan en spreek deze uit met de klank /d/ (niet dee).

Letter vormen: Laat de kleuters de letter d zelf met hun vinger vormen door de letter te overtrekken, door de letter op de rug van een medekleuter te schrijven, door de letter op een bord of in het zand/aarde te schrijven, door de letter te tekenen en te versieren in een letterboekje ...

Letterfamilie: Tot slot voeg je de letter d toe aan de lettermuur.

TIP categoriseer de letters van de lettermuur in letterfamilies (bv. medeklinkers, korte klinkers, lange klinkers, tweetekensklanken).

De klank & letter D

Stap 2: /d/ herkennen in woorden (fonemisch bewustzijn: auditieve discriminatie)

Je laat het filmpje van Zola en Sokpop een tweede keer zien en horen. Geef de kleuters opnieuw een luistervraag mee: welke woorden met de klank /d/ hoor je in het filmpje? dj, dutje, dans, handen, luider, tanden en dan.

Je ondersteunt de kleuters door het **voor te doen**:

- Hoor je de klank /d/ in het woord dans?
- Ik zeg de klank /d/.
- Ik zeg het woord 'dans' heel traag: 'dans'.
- Ik luister goed: hoor ik de klank /d/ in 'dans'?
- Ja, ik hoor /d/ in dans. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'dans' in leesletters op het bord. Ik zoek de letter d en duid deze aan met een andere kleur.

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Hoor je de klank /d/ in het woord luider?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /d/ in luider?
- Ik zeg /d/ en luider na elkaar: /d/ luider. Zeg me na: /d/, luider.
- Ja, ik hoor /d/ in luider. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'luider' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter d en duid deze aan met een andere kleur.

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter d in een ander kleur overschrijven.

Kies een derde woord zonder een d, bv. poep?:

- Hoor je de klank /d/ in het woord 'poep'?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /d/ in 'poep'?
- Ik zeg /d/ en 'poep' na elkaar: /d/ 'poep'. Zeg me na: /d/, 'poep'.
- Ja, ik hoor geen /d/ in 'poep'. Ik doe mijn duim omlaag.
- Ik teken en schrijf het woord 'poep' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter d, maar vind deze niet.

Doe nu dezelfde oefening met andere (thema)woorden met d, bv. doe, deur, dier, dit, dom, draak, (dokter, liefde en dapper.) Laat de kleuters nu zelf denken:

- Hoor je de klank /d/ in het woord?
- Zeg me na: /d/, 'dut'.
- Wacht vijf seconden
- Ja, ik hoor de d in dut. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik noteer het woord en een kleuter duidt de letter d in een ander kleur aan.

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter d in een ander kleur overschrijven.

Horen of zien we /d/ in de namen van de kleuters? Overloop de namen van de kleuters. Als we /d/ horen in een naam, dan schrijven we die naam op en nemen we het naamkaartje van die kleuter erbij. De letter d zetten we in een andere kleur.

De klank & letter D

! Soms wordt de letter d in een naam of woord geschreven, maar spreken we die als /t/ uit. Denk maar aan luid, hand en tand. Dit kan je ook zo vertellen aan de kleuters.

Stap 3: Waar horen en zien we /d/? (fonemisch bewustzijn: auditieve analyse)

Bedek de woorden die je op het bord schreef. De tekeningen mogen wel zichtbaar zijn.

De leraar zegt een kort woord uit het filmpje, bv. dut, dans, dj, handen. Je kan deze ook aanvullen met de andere korte woorden (bv. doe, deur, dier, dit, dom, draak, dokter, liefde, dapper) en met namen met een d (bv. Daan, Aldo en Dina).

Waar hoor je de klank /d/? In het begin, het midden of het einde van het woord?

Je ondersteunt de kleuters door het voor te doen:

- Waar hoor je de klank /d/?
- Ik zeg de klank /d/.
- Ik zeg het woord 'dut', traag: 'dut'.
- Ik luister goed.
- Mijn mond maakt de d als eerst, dus d hoor ik aan het begin van het woord.
- Ik schrijf het woord bal op het bord: ik zie de letter d in het begin van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

d	u	t
---	---	---

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Waar hoor je de klank /d/?
- Ik zeg de klank /d/. Zeg me na: /d/.
- Ik zeg het woord 'dans' traag: 'dans'. Zeg me na: 'dans'.
- Ik luister goed: /d/ dans
- Mijn mond maakt de d als eerste, dus d hoor ik aan het begin van het woord.
- Ik kijk naar het woord 'dans' op het bord: ik zie de letter d aan het begin van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

d	a	n	s
---	---	---	---

Vervolgens laat je de kleuters zelf nadenken:

- Waar hoor je de klank /d/ in Aldo?
- Zeg me na: /d/, Aldo.
- Wacht vijf seconden
- Vertel aan je buur waar je d hoort: vooraan, in het midden of achteraan.
- Ik kijk naar het woord 'Aldo' op het bord: ik zie de letter d in het midden van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

A	l	d	o
---	---	---	---

! Spreek af met de andere kleuterleraren en de leraren van het eerste leerjaar welke termen je gebruikt: begin-midden-einde of vooraan-midden-achteraan of kopje-buikje-staartje. Overleg hoe je de hakstrook inzet.

De klank & letter D

Stap 4: Gekeende letters benoemen (klanktekenkoppeling)

Toon het filmpje een laatste keer. Moedig de kleuters aan om de klank /d/ mee te zeggen.

Geef de kleuters ook een kijkopdracht mee: in de begin- en eindbeeld van het filmpje zie je verschillende letters verschijnen. Zet het beeld even op stop en laat de kleuters de verschillende letters benoemen. Wie herkent de letters? Welke klanken horen daarbij?

Stap 5: Spelen met d (fonemisch bewustzijn: auditieve manipulatie)

Sokpop zegt dapplaus: dat is applaus, maar met een d. Kunnen wij ook andere woorden maken door een letter te vervangen door de d?

Je schrijft het woord 'koe' op het bord. Je leest het woord voor, terwijl je de letters aanduidt. Daarna verander je de letter k in de letter d. Je leest het woord opnieuw voor, terwijl je de letters aanduidt: doe. Met verbazing en enthousiasme stel je samen met de kinderen vast dat je een nieuw woord hebt gemaakt.

Je kan dit ook doen met de volgende woorden: mier wordt dier, kom wordt dom, gans wordt dans, ...

Je kan ook een d toevoegen aan een woord: raak wordt draak,

Bij deze oefening kan je eveneens gebruik maken van een hakstrook, bv.

k	oe
d	oe

m	i	e	r
d	i	e	r

g	a	n	s
d	a	n	s

TIP Laat de kleuters de woorden zelf op een wisbordje schrijven en de letters veranderen.

Stap 6: Hoekenwerk – klanken en letters in spel

Laat de kleuters tijdens het hoekenwerk aan de slag gaan met de klank en letter d:

- Klanken herkennen: Kleuters kunnen in alfabetboeken woorden met de klank /d/ zoeken.
- Letters herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letter d in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek, in tijdschriften of ander tekstmateriaal, ...
- Letters vormen: Laat de kleuters het bijhorende woord (over)schrijven, met aandacht voor de d. Je kan de kleuters met allerlei materialen de letter d laten maken en deze letters tentoonstellen in de klas.

De klank & letters EE

Doelen

Minimumdoel: 1.1.4 De kleuters kunnen minimum 15 letters (korte, lange, tweetekenklinkers en medeklinkers) herkennen door de bijbehorende klank uit te spreken (klanktekenkoppeling).

Concrete doelen:

- De kleuter maakt uitgebreid kennis met de klank /ee/ en met de letter ee.
- De kleuter herkent de klank /ee/ en de letter ee tussen andere klanken en letters.
- De kleuter benoemt de letter ee met de klank /ee/.
- De kleuter benoemt gekende letters met de overeenkomstige klanken.

Minimumdoel: 1.1.3 De kleuters kunnen een variatie aan klanken in mk-, km- en mkm-woorden onderscheiden (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter herkent de klank /ee/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.1.2 De kleuters kunnen een bepaalde klank in gesproken woorden op verschillende posities herkennen (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter benoemt de positie van de klank /ee/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.4.4 De kleuters kennen woord, woorddeel, klankgroep, rijm, klank, letter.

Concreet doel: De kleuter gebruikt de begrippen 'woord', 'klank' en 'letter' correct.

Materialen

- Het filmpje van Zola en Sokpop over de klank /ee/ en letter ee.
- Een schrijfbord met een stift of krijt, spiegels
- (Prenten/voorwerpen van) één, eend, thee, twee, feest, heel
- (Thema)voorwerpen of prenten van korte woorden met ee, zoals beer, geel, teen, zee, fee
- Naamkaarten van de kleuters.
- Een tafel om allerlei voorwerpen of woordkaarten met de ee op uit te stellen.
- (Schrijf)materialen waarmee de kleuters zelf de ee kunnen vormen, zoals potloden, krijtjes, plasticine, blokken, knopen, touwtjes, takken, steentjes, ...

(Prenten)boeken met de letter ee in de titel

Sta ook stil bij de letter ee in rijke prentenboeken. In deze selectie vind je de letter ee in korte woorden in de titel. Herkennen de kleuters de letter ee? Kunnen ze de letter ook benoemen? Kennen ze nog andere woorden met de letter ee? Herkennen ze nog andere letters in de titel?

- Khodabux, S. & van Bergen, L. (2025). *Ik wil geen nieuwe broek*. De Eenhoorn.
- Koolen, M. (2025). *Vanavond is het feest*. Querido.
- Lloyd, S., & Hindley, K. (2024). *Wie heeft Steef opgegeten?* Gottmer.
- Visser, R. (2020). *De steen en de tijd*. Books2download.
- Read, K. (2020). *Eén vos*. Lemniscaat.
- Shaloshvili, N. (2025). *Beer*. Gottmer.
- Timmers, L. (2022). *Het monstermeer*. Querido.
- Van den Heede, S., & Van Os, E. (2020). *Heertje en meneertje*. Pelckmans Uitgevers.
- van den Kroonenberg, M. & Rogaar, K.-J. (2025). *Peer*. Querido

De klank & letters EE

Lesverloop

Stap 1: De klank /ee/ en letter ee alzijdig verkennen (klanktekenkoppeling)

Je start met het filmpje van Zola en Sokpop. Geef de kleuters een luistervraag: welke klank vindt Sokpop 'nice' of leuk? Leg uit dat 'nice' een Engels woord is en leuk of mooi betekent.

Klank uitspreken: Spreek met de kinderen af dat wanneer je één vinger toont, ze de klank /ee/ moeten zeggen. (Want je hoort de klank /ee/ in één.) Wanneer je drie, vier of vijf vingers toont, moeten ze stil zijn.

Stilstaan bij articulatie: De klank /ee/ is een lange klinker. Kijk eens in de spiegel of bij je buur: je mond is een beetje open en je lippen trekken naar de zijkant, zoals een brede glimlach. Je voelt de lucht tegen je hand en je voelt je stem trillen in de keel. Leg je hand maar tegen je keel.

Klank horen: Je kan de kleuters verschillende klanken laten horen, bv. /m/ / ee/ /p/ /s/ /ee/ /o/ /f/ /e/ /i/ ... Wanneer ze de klank /ee/ horen, steken ze hun duim op of springen ze recht.

Tip: /ee/, /e/ en /ie/ lijken erg op elkaar. Voor sommige kleuters zal dit onderscheid moeilijk zijn. Zeg samen de klanken na elkaar: zien en horen jullie het verschil?

Letter herkennen: Vertel aan de kleuters dat de letter ee twee keer de letter e bevat.

Klanktekenkoppeling: Vertel aan de kleuters dat de letter ee uitgesproken wordt met de klank / ee/. Duid de letter ee aan met je vinger en spreek deze samen met de kinderen een aantal keer uit.

Letter herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letters ee in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek, , kledij, fruit in de huishoek.... Breng de letters en voorwerpen waarop ze de letter ee vinden, samen op een lettertafel en bekijk de verschillende lettervormen: EE en ee. Lees samen de letter ee: duid de letter aan en spreek deze uit met de klank /ee/.

Letter vormen: Laat de kleuters de letter ee zelf met hun vinger vormen door de letter te overtrekken, door de letter op de rug van een medekleuter te schrijven, door de letter op een bord of in het zand/aarde te schrijven, door de letter te tekenen en te versieren in een letterboekje ...

Letterfamilie: Tot slot voeg je de letter ee toe aan de lettermuur.

TIP

categoriseer de letters van de lettermuur in letterfamilies (bv. medeklinkers, korte klinkers, lange klinkers, tweetekenklanken).

De klank & letters EE

Stap 2: /d/ herkennen in woorden (fonemisch bewustzijn: auditieve discriminatie)

Je laat het filmpje van Zola en Sokpop een tweede keer zien en horen. Geef de kleuters opnieuw een luistervraag mee: welke woorden met de klank /ee/ hoor je in het filmpje? Thee, eend, heel, een, twee en feest.

Je ondersteunt de kleuters door het **voor te doen**:

- Hoor je de klank /ee/ in het woord een?
- Ik zeg de klank /ee/.
- Ik zeg het woord 'een' heel traag: 'eeeee'.
- Ik luister goed: hoor ik de klank /ee/ in 'een'?
- Ja, ik hoor /ee/ in een. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'een' in leesletters op het bord. Ik zoek de letter ee en duid deze aan met een andere kleur.

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Hoor je de klank /ee/ in het woord thee?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /ee/ in 'thee'?
- Ik zeg /ee/ en 'thee' na elkaar: /ee/ 'thee'. Zeg me na: /ee/, 'thee'.
- Ja, ik hoor /ee/ in thee. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'thee' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter ee en duid deze aan met een andere kleur.

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter ee in een ander kleur overschrijven.

Kies een derde woord zonder een ee, bv. vier:

- Hoor je de klank /ee/ in het woord 'vier'?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /ee/ in 'vier'?
- Ik zeg /ee/ en 'vier' na elkaar: /ee/ 'vier'. Zeg me na: /ee/, 'vier'.
- Ja, ik hoor geen /ee/ in vier. Ik doe mijn duim omlaag. (Sokpop heeft gelijk.)
- Ik teken en schrijf het woord 'vier' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter ee, maar vind deze niet.

Doe nu dezelfde oefening met andere (thema)woorden met ee, bv. eend, twee, tien, feest, geel, beer, fee, been, teen, zee, ... Laat de kleuters nu zelf denken:

- Hoor je de klank /ee/ in het woord eend?
- Zeg me na: /ee/, 'eend'.
- Wacht vijf seconden
- Ja, ik hoor de ee in eend. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik noteer het woord en een kleuter duidt de letter ee in een ander kleur aan.

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter ee in een ander kleur overschrijven.

Horen of zien we /ee/ in de namen van de kleuters? Overloop de namen van de kleuters. Als we /ee/ horen in een naam, dan schrijven we die naam op en nemen we het naamkaartje van die kleuter erbij. De letter ee zetten we in een andere kleur.

De klank & letters EE

! Soms wordt de letter e in een naam of woord geschreven, maar spreken we die als /ee/ uit. Denk maar aan de namen Febe, Lea en Elodie. Dit kan je ook zo vertellen aan de kleuters.

Stap 3: Waar horen en zien we /ee/? (fonemisch bewustzijn: auditieve analyse)

Bedek de woorden die je op het bord schreef. De tekeningen mogen wel zichtbaar zijn.

De leraar zegt een kort woord uit het filmpje, bv. een, eend, twee, thee. Je kan deze ook aanvullen met de andere korte woorden (bv. beer, meer, zee, fee, been, teen) en met namen met een ee (bv. Eef, Ali).

Waar hoor je de klank /ee/? In het begin, het midden of het einde van het woord?

Je ondersteunt de kleuters door het voor te doen:

- Waar hoor je de klank /ee/?
- Ik zeg de klank /ee/.
- Ik zeg het woord 'een', traag: 'eeeeeen'.
- Ik luister goed.
- Mijn mond maakt de ee als eerst, dus ee hoor ik aan het begin van het woord.
- Ik schrijf het woord een op het bord: ik zie de letter ee in het begin van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

ee	n
----	---

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Waar hoor je de klank /ee/?
- Ik zeg de klank /ee/. Zeg me na: /ee/.
- Ik zeg het woord 'eend' traag: 'eeeeend'. Zeg me na: 'eeeeend'.
- Ik luister goed: /ee/ eeeeeend
- Mijn mond maakt de ee als eerste, dus ee hoor ik in het begin van het woord.
- Ik kijk naar het woord thee op het bord: ik zie de letter ee in het begin van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

ee	n	d
----	---	---

Vervolgens laat je de kleuters zelf nadenken:

- Waar hoor je de klank /ee/ in beer?
- Zeg me na: /ee/, 'beeeerrrrr'.
- Wacht vijf seconden
- Vertel aan je buur waar je ee hoort: vooraan, in het midden of achteraan.
- Ik kijk naar het woord beer op het bord: ik zie de letter ee in het midden van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

b	ee	r
---	----	---

! Spreek af met de andere kleuterleraren en de leraren van het eerste leerjaar welke termen je gebruikt: begin-midden-einde of vooraan-midden-achteraan of kopje-buikje-staartje. Overleg hoe je de hakstrook inzet.

De klank & letters EE

Stap 4: Gekende letters benoemen (klanktekenkoppeling)

Toon het filmpje een laatste keer. Moedig de kleuters aan om de klank /ee/ mee te zeggen.

Geef de kleuters ook een kijkopdracht mee: in de begin- en eindbeeld zie je verschillende letters verschijnen. Zet het beeld even op stop en laat de kleuters de verschillende letters benoemen. Wie herkent de letters? Welke klanken horen daarbij?

Stap 5: Spelen met ee (fonemisch bewustzijn: auditieve manipulatie)

Sokpop zegt eepplaus: dat is applaus maar met een ee. Kunnen wij ook andere woorden maken door een letter te vervangen door de ee?

Je schrijft het woord 'in' op het bord. Je leest het woord voor, terwijl je de letters aanduidt. Daarna verander je de letter i in de letter ee. Je leest het woord opnieuw voor, terwijl je de letters aanduidt: een. Met verbazing en enthousiasme stel je samen met de kinderen vast dat je een nieuw woord hebt gemaakt.

Je kan dit ook doen met de volgende woorden: zoo wordt zee, bar/boer wordt beer, tien wordt teen, bon wordt been, ...

Bij deze oefening kan je eveneens gebruik maken van een hakstrook, bv.

z	oo
z	ee

t	ie	n
t	ee	n

TIP Laat de kleuters de woorden zelf op een wisbordje schrijven en de letters veranderen.

Stap 6: Hoekenwerk – klanken en letters in spel

Laat de kleuters tijdens het hoekenwerk aan de slag gaan met de klank en letter ee:

- Klanken herkennen: Kleuters kunnen in alfabetboeken woorden met de klank /ee/ zoeken.
- Letters herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letter ee in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek, in tijdschriften of ander tekstmateriaal, ...
- Letters vormen: Laat de kleuters het bijhorende woord (over)schrijven, met aandacht voor de ee. Je kan de kleuters met allerlei materialen de letter ee laten maken en deze letters tentoonstellen in de klas.

De klank & letter G

Doelen

Minimumdoel: 1.1.4 De kleuters kunnen minimum 15 letters (korte, lange, tweetekensklanken en medeklinkers) herkennen door de bijbehorende klank uit te spreken (klanktekenkoppeling).

Concrete doelen:

- De kleuter maakt uitgebreid kennis met de klank /g/ en met de letter g.
- De kleuter herkent de klank /g/ en de letter g tussen andere klanken en letters.
- De kleuter benoemt de letter g met de klank /g/.
- De kleuter benoemt gekende letters met de overeenkomstige klanken.

Minimumdoel: 1.1.3 De kleuters kunnen een variatie aan klanken in mk-, km- en mkm-woorden onderscheiden (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter herkent de klank /g/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.1.2 De kleuters kunnen een bepaalde klank in gesproken woorden op verschillende posities herkennen (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter benoemt de positie van de klank /g/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.4.4 De kleuters kennen woord, woorddeel, klankgroep, rijm, klank, letter.

Concreet doel: De kleuter gebruikt de begrippen 'woord', 'klank' en 'letter' correct.

Materialen

- [Het filmpje van Zola en Sokpop](#) over de klank /g/ en letter g.
- Een schrijfbord met een stift of krijt, spiegels
- (Prenten/voorwerpen van) een gast, goochelaar, geit, Gita, groot, groen, geel, goed, glij(baan)
- De naamkaarten van de kleuters.
- (Thema)voorwerpen of prenten van korte woorden met g, zoals gans, gek, gaan, gat, geef, grap.
- Een tafel om allerlei voorwerpen of woordkaarten met de g op uit te stallen.
- (Schrijf)materialen waarmee de kleuters zelf de g kunnen vormen, zoals potloden, krijtjes, plasticine, blokken, knopen, touwtjes, takken, steentjes, ...

(Prenten)boeken met de letter g in de titel

Sta ook stil bij de letter g in rijke prentenboeken. In onderstaande selectie vind je de letter g in (korte) woord(en) in de titel. Herkennen de kleuters de letter g? Kunnen ze de letter ook benoemen? Kennen ze nog andere woorden met de letter g? Herkennen ze nog andere letters in de titel?

- Barnett, M., & Klassen, J. (2015). *Bas & Daan graven een gat*. Hoogland & Van Klaveren
- De Kinder, J. (2016). *Ben je bang in het bos, Grote Wolf?* De Eenhoorn.
- Donaldson, J., & Oxenbury, H. (2017). *De grote grijpmedan*. Gottmer
- Donaldson, J., & Scheffler, A. (2007). *De Gruffalo*. Lemniscaat.
- Dunrea, O. (2016). *Gonnie en Gijsje*. Gottmer.
- Huiberts, M., & Van der Linden, A. (2014). *We hebben er een geitje bij!* Gottmer.
- Jarvis. (2024). *Vogel en Beer: De picknick en andere verhalen*. Gottmer
- Lammers, P., & Stenvert, N. (2024). *Een ongelofelijk grote, ongelofelijk gevaarlijke leguaan*. Querido.
- Timmer, Leo (2015). *Garage Gust*. Querido.

De klank & letter G

Lesverloop

Stap 1: De klank /g/ en letter g alzijdig verkennen (klanktekenkoppeling)

Je start met het filmpje van Zola en Sokpop. Geef de kleuters een luistervraag: welke klank vindt Sokpop 'nice' of leuk? Leg uit dat 'nice' een Engels woord is en leuk of mooi betekent.

Klank uitspreken: De klank /g/ lijkt wel op het geluid van een (steel)stofzuiger. Als we de stofzuiger aanzetten, dan maken de kleuters de klank /ggggg/: laat ze maar rondlopen en al het stof en vuil opzuigen. Als de stofzuiger op groen (de eco-stand) staat, dan maken de kinderen een zachte ggg. Geel staat voor turbo: dan maken de kinderen opnieuw een luide ggg.

Stilstaan bij articulatie: De klank /g/ is een medeklinker. Deze klank wordt lang uitgesproken. Je vormt de klank /g/ achteraan in je keel. Je voelt ook je stem trillen in de keel. Leg je hand maar tegen je keel.

Klank horen: Je kan de kleuters verschillende klanken laten horen, bv. /g/ / b/ /r/ /s/ /ee/ /o/ /g/ /f/ /e/ /g/ /p/ ... Wanneer ze de klank /g/ horen, steken ze hun duim op of springen ze recht. Tip: /g/ en /ch/ lijken erg op elkaar. Voor sommige kleuters zal dit onderscheid moeilijk zijn. Zeg samen de klanken na elkaar: zien en horen jullie het verschil? Bij /g/ trilt je keel, bij /ch/ niet. Voel maar.

Klanktekenkoppeling: Vertel aan de kleuters dat de letter g uitgesproken wordt met de klank /g/ (niet gee). Duid de letter g aan met je vinger en spreek deze samen met de kinderen een aantal keer uit.

Letter herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letters g in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek of op voorwerpen in de klas(omgeving). Breng de letters en voorwerpen waarop ze de letter g vinden, samen op een lettertafel en bekijk de verschillende lettervormen: G en g. Lees samen de letter g: duid de letter aan en spreek deze uit met de klank /g/ (niet gee).

Letter vormen: Laat de kleuters de letter g zelf met hun vinger vormen door de letter te overtrekken, door de letter op de rug van een medekleuter te schrijven, door de letter op een bord of in het zand/aarde te schrijven, door de letter te tekenen en te versieren in een letterboekje ...

Letterfamilie: Tot slot voeg je de letter g toe aan de lettermuur.

TIP categoriseer de letters van de lettermuur in letterfamilies (bv. medeklinkers, korte klinkers, lange klinkers, tweetekensklanken).

De klank & letter G

Stap 2: /g/ herkennen in woorden (fonemisch bewustzijn: auditieve discriminatie)

Je laat het filmpje van Zola en Sokpop een tweede keer zien en horen. Geef de kleuters opnieuw een luistervraag mee: welke woorden met de klank /g/ hoor je in het filmpje? goochelaar, geit, Gita, groot, groen, geel, goed, glijden, glijbaan

Je ondersteunt de kleuters door het **voor te doen**:

- Hoor je de klank /g/ in het woord geit?
- Ik zeg de klank /g/.
- Ik zeg het woord 'geit' heel traag: 'ggggeit'.
- Ik luister goed: hoor ik de klank /g/ in 'geit'?
- Ja, ik hoor /g/ in geit. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'geit' in leesletters op het bord. Ik zoek de letter g en duid deze aan met een andere kleur.

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Hoor je de klank /g/ in het woord geel?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /g/ in geel?
- Ik zeg /g/ en geel na elkaar: /g/, geel. Zeg me na: /g/, geel.
- Ja, ik hoor /g/ in geel. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'geel' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter g en duid deze aan met een andere kleur.

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter g in een ander kleur overschrijven.

Kies een derde woord zonder een g, bv. keel?:

- Hoor je de klank /g/ in het woord 'keel'?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /g/ in 'keel'?
- Ik zeg /g/ en 'keel' na elkaar: /g/ 'keel'. Zeg me na: /g/, 'keel'.
- Ja, ik hoor geen /g/ in 'keel'. Ik doe mijn duim omlaag.
- Ik teken en schrijf het woord 'keel' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter g, maar vind deze niet.

Doe nu dezelfde oefening met andere (thema)woorden met g, bv. gat, gek, goed,

Laat de kleuters nu zelf denken:

- Hoor je de klank /g/ in het woord goed?
- Zeg me na: /g/, 'goed'.
- Wacht vijf seconden
- Ja, ik hoor de g in goed. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik noteer het woord en een kleuter duidt de letter g in een ander kleur aan.

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter g in een ander kleur overschrijven.

Horen of zien we /g/ in de namen van de kleuters? Overloop de namen van de kleuters. Als we /g/ horen in een naam, dan schrijven we die naam op en nemen we het naamkaartje van die kleuter erbij. De letter g zetten we in een andere kleur.

De klank & letter G

! Soms wordt de letter g in een naam of woord geschreven, maar spreken we die als /ch/ uit. Denk maar aan weg, dag en rug. Soms spreken we de letter g als een /zj/ uit, zoals giraf. Dit kan je ook zo vertellen aan de kleuters.

Stap 3: Waar horen en zien we /g/? (fonemisch bewustzijn: auditieve analyse)

Bedek de woorden die je op het bord schreef. De tekeningen mogen wel zichtbaar zijn.

De leraar zegt een kort woord uit het filmpje, bv. geit, Gita, geel, goed, (groot, groen). Je kan deze ook aanvullen met de andere korte woorden (bv. gek, gat, goed, geef, gaan) en met namen met een g (bv. Gita, Gust, Margo).

Waar hoor je de klank /g/? In het begin, het midden of het einde van het woord?

Je ondersteunt de kleuters door het voor te doen:

- Waar hoor je de klank /g/?
- Ik zeg de klank /g/.
- Ik zeg het woord 'geit', traag: 'gggeit'.
- Ik luister goed.
- Mijn mond maakt de g als eerst, dus g hoor ik aan het begin van het woord.
- Ik schrijf het woord geit op het bord: ik zie de letter g in het begin van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

g	ei	t
---	----	---

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Waar hoor je de klank /g/?
- Ik zeg de klank /g/. Zeg me na: /g/.
- Ik zeg het woord 'geel' traag: 'gggeel'. Zeg me na: 'gggeel'.
- Ik luister goed: /g/ geel
- Mijn mond maakt de g als eerste, dus g hoor ik aan het begin van het woord.
- Ik kijk naar het woord geel op het bord: ik zie de letter g aan het begin van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

g	ee	l
---	----	---

Vervolgens laat je de kleuters zelf nadenken:

- Waar hoor je de klank /g/ in Margo?
- Zeg me na: /g/, Margo.
- Wacht vijf seconden
- Vertel aan je buur waar je g hoort: vooraan, in het midden of achteraan.
- Ik kijk naar het woord Margo op het bord: ik zie de letter g in het midden van het woord. Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

M	a	r	g	o
---	---	---	---	---

! Spreek af met de andere kleuterleraren en de leraren van het eerste leerjaar welke termen je gebruikt: begin-midden-einde of vooraan-midden-achteraan of kopje-buikje-staartje. Overleg hoe je de hakstrook inzet.

De klank & letter G

Stap 4: Gekende letters benoemen (klanktekenkoppeling)

Toon het filmpje een laatste keer. Moedig de kleuters aan om de klank /g/ mee te zeggen.

Geef de kleuters ook een kijkopdracht mee: in de begin- en eindbeeld van het filmpje zie je verschillende letters verschijnen. Zet het beeld even op stop en laat de kleuters de verschillende letters benoemen. Wie herkent de letters? Welke klanken horen daarbij?

Stap 5: Spelen met g (fonemisch bewustzijn: auditieve manipulatie)

Sokpop zegt gapplaus: dat is applaus, maar met een g.

Je schrijft het woord 'veel' op het bord. Je leest het woord voor, terwijl je de letters aanduidt. Daarna verander je de letter v in de letter g. Je leest het woord opnieuw voor, terwijl je de letters aanduidt: geel. Met verbazing en enthousiasme stel je samen met de kinderen vast dat je een nieuw woord hebt gemaakt.

Je kan dit ook doen met de volgende woorden: kat wordt gat, nat wordt gat, bek wordt gek, dans wordt gans.

Je kan ook een g toevoegen aan een woord: rap wordt grap.

Bij deze oefening kan je eveneens gebruik maken van een hakstrook, bv.

v	ee	l	b	e	k
g	ee	l	g	e	k

TIP Laat de kleuters de woorden zelf op een wisbordje schrijven en de letters veranderen.

Stap 6: Hoekenwerk – klanken en letters in spel

Laat de kleuters tijdens het hoekenwerk aan de slag gaan met de klank en letter g:

- Klanken herkennen: Kleuters kunnen in alfabetboeken woorden met de klank /g/ zoeken.
- Letters herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letter g in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek, in tijdschriften of ander tekstmateriaal, ...
- Letters vormen: Laat de kleuters het bijhorende woord (over)schrijven, met aandacht voor de g. Je kan de kleuters met allerlei materialen de letter g laten maken en deze letters tentoonstellen in de klas.

De klank & letter i

Doelen

Minimumdoel: 1.1.4 De kleuters kunnen minimum 15 letters (korte, lange, tweetekensklanken en medeklinkers) herkennen door de bijbehorende klank uit te spreken (klanktekenkoppeling).

Concrete doelen:

- De kleuter maakt uitgebreid kennis met de klank /i/ en met de letter i.
- De kleuter herkent de klank /i/ en de letter i tussen andere klanken en letters.
- De kleuter benoemt de letter i met de klank /i/.
- De kleuter benoemt gekende letters met de overeenkomstige klanken.

Minimumdoel: 1.1.3 De kleuters kunnen een variatie aan klanken in mk-, km- en mkm-woorden onderscheiden (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter herkent de klank /i/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.1.2 De kleuters kunnen een bepaalde klank in gesproken woorden op verschillende posities herkennen (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter benoemt de positie van de klank /i/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.4.4 De kleuters kennen woord, woorddeel, klankgroep, rijm, klank, letter.

Concreet doel: De kleuter gebruikt de begrippen 'woord', 'klank' en 'letter' correct.

Materialen

- [Het filmpje van Zola en Sokpop](#) over de klank klank /i/ en letter i.
- Een schrijfbord met een stift of krijt, spiegels
- (Prenten/voorwerpen van) een vis, kikker, spring, zing en stil
- De naamkaarten van de kleuters.
- (Thema)voorwerpen of prenten van korte woorden met i, zoals ik, in, kip, pit, zit, lip, bril en slik
- Een tafel om allerlei voorwerpen of woordkaarten met de i uit te stallen.
- (Schrijf)materialen waarmee de kleuters zelf de i kunnen vormen, zoals potloden, krijtjes, plasticine, blokken, knopen, touwtjes, takken, steentjes, ...

(Prenten)boeken met de letter i in de titel

Sta ook stil bij de letter i in rijke prentenboeken. In onderstaande selectie vind je de letter i in (korte) woord(en) in de titel. Herkennen de kleuters de letter i? Kunnen ze de letter ook benoemen? Kennen ze nog andere woorden met de letter i? Herkennen ze nog andere letters in de titel?

- Crabeels, K., & Van Hove, J. (2018). *Ik prik*. Lannoo.
- Dorléans, M. (2018). *Hap, slik, weg*. Clavis.
- Mühle, J. (2015). *Morgen ben IK de baas!* Gottmer.
- Remmerts de Vries, D. (2023). *Vos en vis*. Gottmer.
- Remmerts de Vries, D. (2025). *Een bril voor Vos*. Gottmer.
- Timmers, L. (2023). *De bril van Beer*. Querido.
- Törnqvist, M. (2022). *Schildpad en ik*. Querido.
- Van den Heuvel, P. (2025). *In de hoek*. Gottmer.

De klank & letter i

Lesverloop

Stap 1: De klank /i/ en letter i alzijdig verkennen (klanktekenkoppeling)

Je start met het filmpje van Zola en Sokpop. Geef de kleuters een luistervraag: welke klank vindt Sokpop 'nice' of leuk? Leg uit dat 'nice' een Engels woord is en leuk of mooi betekent.

Stilstaan bij articulatie: De klank /i/ is een korte klinker. Kijk eens in de spiegel of bij je buur: je mond is een beetje open en je lippen maken een streepje, zoals een glimlach. Je voelt de lucht tegen je hand en je voelt je stem trillen in de keel. Leg je hand maar tegen je keel.

Klank uitspreken: We doen aan mondgyrnastiek en maken de klank /i/: we trekken de mondhoeken goed naar achter. Telkens als leraar /i/ zegt, springen we in de lucht en zeggen we de klank /i/. Je kan spelen met het tempo: hoe sneller de leraar de klank /i/ na elkaar zegt, hoe sneller de kinderen springen en /i/ zeggen.

Klank horen: Je kan de kleuters verschillende klanken laten horen, bv. /i/ / b/ /r/ /s/ /ee/ /o/ /a/ /f/ /e/ /m/ /p/ ... Wanneer ze de klank /i/ horen, steken ze hun duim op of springen ze recht. Tip: /i/, /ie/ en /e/ lijken erg op elkaar. Voor sommige kleuters zal dit onderscheid moeilijk zijn. Zeg samen de klanken na elkaar: zien en horen jullie het verschil? Let op de mondstand in de spiegel.

Klanktekenkoppeling: Vertel aan de kleuters dat de letter i uitgesproken wordt met de klank /i/ (niet ie). Duid de letter i aan met je vinger en spreek deze samen met de kinderen een aantal keer uit.

Letter herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letters i in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek of op voorwerpen in de klas(omgeving). Breng de letters en voorwerpen waarop ze de letter i vinden, samen op een lettertafel en bekijk de verschillende lettervormen: i en l. Lees samen de letter i: duid de letter aan en spreek deze uit met de klank /i/ (niet ie).

Letter vormen: Laat de kleuters de letter i zelf met hun vinger vormen door de letter te overtrekken, door de letter op de rug van een medekleuter te schrijven, door de letter op een bord of in het zand/aarde te schrijven, door de letter te tekenen en te versieren in een letterboekje ...

Letterfamilie: Tot slot voeg je de letter i toe aan de lettermuur.

TIP

categoriseer de letters van de lettermuur in letterfamilies (bv. medeklinkers, korte klinkers, lange klinkers, tweetekenklanken).

De klank & letter i

Stap 2: /i/ herkennen in woorden (fonemisch bewustzijn: auditieve discriminatie)

Je laat het filmpje van Zola en Sokpop een tweede keer zien en horen. Geef de kleuters opnieuw een luistervraag mee: welke woorden met de klank /i/ hoor je in het filmpje? vis, kikker, spring, zing en stil

Je ondersteunt de kleuters door het **voor te doen**:

- Hoor je de klank /i/ in het woord vis?
- Ik zeg de klank /i/.
- Ik zeg het woord 'vis' heel traag: 'vvvvviiiissss'.
- Ik luister goed: hoor ik de klank /i/ in 'vis'?
- Ja, ik hoor /i/ in vis. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'vis' in leesletters op het bord. Ik zoek de letter i en duid deze aan met een andere kleur.

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Hoor je de klank /i/ in het woord zing?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /i/ in zing?
- Ik zeg /i/ en zing na elkaar: /i/, zing. Zeg me na: /i/, zing.
- Ja, ik hoor /i/ in zing. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'zing' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter i en duid deze aan met een andere kleur.

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter i in een ander kleur overschrijven.

Kies een derde woord zonder een i, bv. kwaak?:

- Hoor je de klank /i/ in het woord 'kwaak'?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /i/ in 'kwaak'?
- Ik zeg /i/ en 'kwaak' na elkaar: /i/ 'kwaak'. Zeg me na: /i/, 'kwaak'.
- Ja, ik hoor geen /i/ in 'kwaak'. Ik doe mijn duim omlaag.
- Ik teken en schrijf het woord 'kwaak' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter i, maar vind deze niet.

Doe nu dezelfde oefening met andere (thema)woorden met i, bv. ik, kip, pit, zit, lip, ...

Laat de kleuters nu zelf denken:

- Hoor je de klank /i/ in het woord ik?
- Zeg me na: /i/, 'ik'.
- Wacht vijf seconden
- Ja, ik hoor de i in goed. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik noteer het woord en een kleuter duidt de letter i in een ander kleur aan.

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter i in een ander kleur overschrijven.

Horen of zien we /i/ in de namen van de kleuters? Overloop de namen van de kleuters. Als we /i/ horen in een naam, dan schrijven we die naam op en nemen we het naamkaartje van die kleuter erbij. De letter i zetten we in een andere kleur.

De klank & letter I

! Soms wordt de letter i in een naam of woord geschreven, maar spreken we die als /ie/ of /j/ uit. Denk maar aan Iris, Lina, Mia, Milo, Sami en Ian. In sommige Vlaamse regio's klinkt de /i/-klank als een /ie/. Dit kan je vertellen aan de kleuters.

Stap 3: Waar horen en zien we /i/? (fonemisch bewustzijn: auditieve analyse)

Bedek de woorden die je op het bord schreef. De tekeningen mogen wel zichtbaar zijn.

De leraar zegt een kort woord uit het filmpje, bv. vis, zing, stil (kikker, spring). Je kan deze ook aanvullen met de andere korte woorden (bv. ik, kip, pit, zit, lip) en met namen met een i (bv.).

Waar hoor je de klank /i/? In het begin, het midden of het einde van het woord?

Je ondersteunt de kleuters door het voor te doen:

- Waar hoor je de klank /i/?
- Ik zeg de klank /i/.
- Ik zeg het woord 'ik', traag: 'iiiiik'
- Ik luister goed.
- Mijn mond maakt de i als eerst, dus i hoor ik aan het begin van het woord.
- Ik schrijf het woord ik op het bord: ik zie de letter i in het begin van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

i	k
---	---

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Waar hoor je de klank /i/?
- Ik zeg de klank /i/. Zeg me na: /i/.
- Ik zeg het woord 'vis' traag: 'vvvisssss'. Zeg me na: 'vvviiiiss'.
- Ik luister goed: /i/ vis
- Mijn mond maakt de i als tweede klank, dus i hoor ik aan het begin van het woord.
- Ik kijk naar het woord ik op het bord: ik zie de letter i aan het begin van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

v	i	s
---	---	---

Vervolgens laat je de kleuters zelf nadenken:

- Waar hoor je de klank /i/ in Vik?
- Zeg me na: /i/, Vik.
- Wacht vijf seconden
- Vertel aan je buur waar je i hoort: vooraan, in het midden of achteraan.
- Ik kijk naar het woord Vik op het bord: ik zie de letter i in het midden van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

v	i	k
---	---	---

! Spreek af met de andere kleuterleraren en de leraren van het eerste leerjaar welke termen je gebruikt: begin-midden-einde of vooraan-midden-achteraan of kopje-buikje-staartje. Overleg hoe je de hakstrook inzet.

De klank & letter i

Stap 4: Gekende letters benoemen (klanktekenkoppeling)

Toon het filmpje een laatste keer. Moedig de kleuters aan om de klank /i/ mee te zeggen.

Geef de kleuters ook een kijkopdracht mee: in de begin- en eindbeeld van het filmpje zie je verschillende letters verschijnen. Zet het beeld even op stop en laat de kleuters de verschillende letters benoemen. Wie herkent de letters? Welke klanken horen daarbij?

Stap 5: Spelen met i (fonemisch bewustzijn: auditieve manipulatie)

Sokpop zegt ipplaus: dat is applaus, maar met een i. Hij zegt ook blib en kwik: dat zijn blub en kwaak, maar met een i. Kunnen wij ook andere woorden maken door een letter te vervangen door de i?

Je schrijft het woord 'vos' op het bord. Je leest het woord voor, terwijl je de letters aanduidt. Daarna verander je de letter o in de letter i. Je leest het woord opnieuw voor, terwijl je de letters aanduidt: vis. Met verbazing en enthousiasme stel je samen met de kinderen vast dat je een nieuw woord hebt gemaakt.

Je kan dit ook doen met de volgende woorden: kop wordt kip, pet wordt pit, zot wordt zit en stoel wordt stil.

Bij deze oefening kan je eveneens gebruik maken van een hakstrook, bv.

v	o	s	s	t	oe	l
v	i	s	s	t	i	l

TIP Laat de kleuters de woorden zelf op een wisbordje schrijven en de letters veranderen.

Stap 6: Hoekenwerk – klanken en letters in spel

Laat de kleuters tijdens het hoekenwerk aan de slag gaan met de klank en letter i:

- Klanken herkennen: Kleuters kunnen in alfabetboeken woorden met de klank /i/ zoeken.
- Letters herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letter i in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek, in tijdschriften of ander tekstmateriaal, ...
- Letters vormen: Laat de kleuters het bijhorende woord (over)schrijven, met aandacht voor de i. Je kan de kleuters met allerlei materialen de letter i laten maken en deze letters tentoonstellen in de klas.

De klank & letter K

Doelen

Minimumdoel: 1.1.4 De kleuters kunnen minimum 15 letters (korte, lange, tweetekensklanken en medeklinkers) herkennen door de bijbehorende klank uit te spreken (klanktekenkoppeling).

Concrete doelen:

- De kleuter maakt uitgebreid kennis met de klank /k/ en met de letter k.
- De kleuter herkent de klank /k/ en de letter k tussen andere klanken en letters.
- De kleuter benoemt de letter k met de klank /k/.
- De kleuter benoemt gekende letters met de overeenkomstige klanken.

Minimumdoel: 1.1.3 De kleuters kunnen een variatie aan klanken in mk-, km- en mkm-woorden onderscheiden (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter herkent de klank /k/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.1.2 De kleuters kunnen een bepaalde klank in gesproken woorden op verschillende posities herkennen (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter benoemt de positie van de klank /k/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.4.4 De kleuters kennen woord, woorddeel, klankgroep, rijm, klank, letter.

Concreet doel: De kleuter gebruikt de begrippen 'woord', 'klank' en 'letter' correct.

Materialen

- [Het filmpje van Zola en Sokpop](#) over de klank klank /k/ en letter k.
- Een schrijfbord met een stift of krijt, spiegels
- (Prenten/voorwerpen van) een kikker, kei, klein, kwaak, stok, haak, kapitein
- De naamkaarten van de kleuters, (thema)voorwerpen of prenten van korte woorden met k, zoals ik, pak, kijk, koe, kap(je), krab, koffer, kraai en krokodil
- Een tafel om allerlei voorwerpen of woordkaarten met de k uit te stallen.
- (Schrijf)materialen waarmee de kleuters zelf de k kunnen vormen, zoals potloden, krijtjes, plasticine, blokken, knopen, touwtjes, takken, steentjes, ...

(Prenten)boeken met de letter k in de titel

Sta ook stil bij de letter k in rijke prentenboeken. In onderstaande selectie vind je de letter k in korte woorden in de titel. Herkennen de kleuters de letter k? Kunnen ze de letter ook benoemen? Kennen ze nog andere woorden met de letter k? Herkennen ze nog andere letters in de titel?

- Marianna Coppo, & Gevers, J.H. (2023). *Vis en krab*. Gottmer.
- Melece, A. (2023). *Mevrouw Kiosk*. Lannoo
- Minne, B.n & Verster, A. (2023). *Kleine Kraai*. De Eenhoorn.
- Naylor-Ballesteros, C., & Gevers, J.H. (2020) *De koffer*. Gottmer.
- Peeters E. & Van Doninck (2023). *Kijk dan toch!* Lannoo.
- Strasser, S. (2024). *Pak de bal!* Hoogland en Van Klaveren.
- Timmer, Leo (2021). *De lieve krokodil*. Querido.
- Timmer, Leo (2025). *Kiki en ik*. Querido.
- Törnqvist, M. (2022). *Schildpad en ik*. Querido.
- Van Den Heuvel, P. (2021). *Een toren van koe*. Gottmer.
- Woolvin, B., & Ruttenberg, B. (2024). *Roodkapje*. Hoogland en Van Klaveren.

De klank & letter K

Lesverloop

Stap 1: De klank /k/ en letter k alzijdig verkennen (klanktekenkoppeling)

Je start met het filmpje van Zola en Sokpop. Geef de kleuters een luistervraag: welke klank vindt Sokpop 'nice' of leuk? Leg uit dat 'nice' een Engels woord is en leuk of mooi betekent.

Stilstaan bij articulatie: De klank /k/ is een korte medeklinker. Kijk eens in de spiegel of bij je buur: Je doet je mond een beetje open en je tong gaat naar achteren. Dan duw je de lucht naar buiten: k! Je voelt de lucht tegen je hand ploffen (doet). Zo maak je de klank /k/. Je voelt geen stem trillen in de keel.

Klank uitspreken: De juf/meester maakte ook een kikker op een stokje. Telkens als de kikker springt, maken we de klank /k/. Kunnen we nog volgen als de kikker heel snel springt?

Klank horen: Je kan de kleuters verschillende klanken laten horen, bv. /aa/ /k/ /r/ /s/ /i/ /b/ /a/ /k/ /e/ /m/ /k/ ... Wanneer ze de klank /k/ horen, steken ze hun duim op of springen ze als een kikker. Tip: /k/, /t/ en /p/ lijken erg op elkaar. Voor sommige kleuters zal dit onderscheid moeilijk zijn. Zeg samen de klanken na elkaar: zien en horen jullie het verschil? Let op de mondstand in de spiegel!

Klanktekenkoppeling: Vertel aan de kleuters dat de letter k uitgesproken wordt met de klank /k/ (niet ku). Duid de letter k aan met je vinger en spreek deze samen met de kinderen een aantal keer uit.

Letter herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letters k in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek of op voorwerpen in de klas(omgeving). Breng de letters en voorwerpen waarop ze de letter k vinden, samen op een lettertafel en bekijk de verschillende lettervormen: k en K. Lees samen de letter k: duid de letter aan en spreek deze uit met de klank /k/ (niet ku).

Letter vormen: Laat de kleuters de letter k zelf met hun vinger vormen door de letter te overtrekken, door de letter op de rug van een medekleuter te schrijven, door de letter op een bord of in het zand/aarde te schrijven, door de letter te tekenen en te versieren in een letterboekje ...

Letterfamilie: Tot slot voeg je de letter k toe aan de lettermuur.

TIP categoriseer de letters van de lettermuur in letterfamilies (bv. medeklinkers, korte klinkers, lange klinkers, tweetekenklanken).

De klank & letter K

Stap 2: /k/ herkennen in woorden (fonemisch bewustzijn: auditieve discriminatie)

Je laat het filmpje van Zola en Sokpop een tweede keer zien en horen. Geef de kleuters opnieuw een luistervraag mee: welke woorden met de klank /k/ hoor je in het filmpje? kikker, kei, klein, kwaak, stok, haak, kapitein, (gevaarlijk)

Je ondersteunt de kleuters door het **voor te doen**:

- Hoor je de klank /k/ in het woord 'haak'?
- Ik zeg de klank /k/.
- Ik zeg het woord 'haak' heel traag: haak.
- Ik luister goed: hoor ik de klank /k/ in 'haak'?
- Ja, ik hoor /k/ in haak. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'haak' in leesletters op het bord. Ik zoek de letter k en duid deze aan met een andere kleur.

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Hoor je de klank /k/ in het woord 'kei'?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /k/ in kei?
- Ik zeg /k/ en haak na elkaar: /k/, kei. Zeg me na: /k/, kei.
- Ja, ik hoor /k/ in kei. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'kei' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter k en duid deze aan met een andere kleur.

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter i in een ander kleur overschrijven.

Kies een derde woord zonder een k, bv. bang?

- Hoor je de klank /k/ in het woord 'bang'?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /k/ in 'bang'?
- Ik zeg /k/ en 'bang' na elkaar: /k/ 'bang'. Zeg me na: /k/, 'bang'.
- Ja, ik hoor geen /k/ in 'bang'. Ik doe mijn duim omlaag.
- Ik teken en schrijf het woord 'bang' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter k, maar vind deze niet.

Doe nu dezelfde oefening met andere (thema)woorden met k, bv. ik, pak, kijk, koe, kap(je), krab, kraai, (koffer, en krokodil). Laat de kleuters nu zelf denken:

- Hoor je de klank /k/ in het woord ik?
- Zeg me na: /k/, 'ik'.
- Wacht vijf seconden
- Ja, ik hoor de /k/ in ik. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik noteer het woord en een kleuter duidt de letter k in een ander kleur aan.

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter i in een ander kleur overschrijven.

Horen of zien we /k/ in de namen van de kleuters? Overloop de namen van de kleuters. Als we /k/ horen in een naam, dan schrijven we die naam op en nemen we het naamkaartje van die kleuter erbij. De letter k zetten we in een andere kleur.

De klank & letter K

! Soms wordt de letter c in een naam of woord geschreven, maar spreken we die als /k/. Denk maar aan Cato of Chiara.

Stap 3: Waar horen en zien we /k/? (fonemisch bewustzijn: auditieve analyse)

Bedek de woorden die je op het bord schreef. De tekeningen mogen wel zichtbaar zijn.

De leraar zegt een kort woord uit het filmpje, bv. kei, haak, stok, klein, kwaak, kikker (en kapitein). Je kan deze ook aanvullen met de andere korte woorden (bv. ik, pak, kijk, koe, kap(je), krab, kraai,) en met namen met een k (bv. Kobe, Kyan, Kato, Kyra, ...).

Waar hoor je de klank /k/? In het begin, het midden of het einde van het woord?

Je ondersteunt de kleuters door het voor te doen:

- Waar hoor je de klank /k/?
- Ik zeg de klank /k/.
- Ik zeg het woord 'kei', traag: 'kei'
- Ik luister goed.
- Mijn mond maakt de k als eerst, dus k hoor ik aan het begin van het woord.
- Ik schrijf het woord ik op het bord: ik zie de letter k in het begin van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

k	ei
---	----

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Waar hoor je de klank /k/?
- Ik zeg de klank /k/. Zeg me na: /k/.
- Ik zeg het woord 'haak' traag: 'haak'. Zeg me na: 'haaaaaak'.
- Ik luister goed: /k/ haak
- Mijn mond maakt de k als laatste klank, dus k hoor ik op het einde van het woord.
- Ik kijk naar het woord ik op het bord: ik zie de letter k op het einde van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

h	aa	k
---	----	---

Vervolgens laat je de kleuters zelf nadenken:

- Waar hoor je de klank /k/ in koe?
- Zeg me na: /k/, koe.
- Wacht vijf seconden
- Vertel aan je buur waar je k hoort: vooraan, in het midden of achteraan.
- Ik kijk naar het woord 'koe' op het bord: ik zie de letter in het begin van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

k	oe
---	----

! Spreek af met de andere kleuterleraren en de leraren van het eerste leerjaar welke termen je gebruikt: begin-midden-einde of vooraan-midden-achteraan of kopje-buikje-staartje. Overleg hoe je de hakstrook inzet.

De klank & letter k

Stap 4: Gekende letters benoemen (klanktekenkoppeling)

Toon het filmpje een laatste keer. Moedig de kleuters aan om de klank /k/ mee te zeggen.

Geef de kleuters ook een kijkopdracht mee: in de begin- en eindbeeld van het filmpje zie je verschillende letters verschijnen. Zet het beeld even op stop en laat de kleuters de verschillende letters benoemen. Wie herkent de letters? Welke klanken horen daarbij?

Stap 5: Spelen met k (fonemisch bewustzijn: auditieve manipulatie)

Sokpop zegt kapplaus: dat is applaus, maar met een k. Kunnen wij ook andere woorden maken door een letter te vervangen door de k?

Je schrijft het woord 'toe' op het bord. Je leest het woord voor, terwijl je de letters aanduidt. Daarna verander je de letter t in de letter k. Je leest het woord opnieuw voor, terwijl je de letters aanduidt: koe. Met verbazing en enthousiasme stel je samen met de kinderen vast dat je een nieuw woord hebt gemaakt.

Je kan dit ook doen met de volgende woorden: is wordt ik, haas wordt haak, pan wordt pak, stop wordt stok. Je kan zelfs een k toevoegen: koe wordt koek.

Bij deze oefening kan je eveneens gebruik maken van een hakstrook, bv.

h	aa	s	t	oe	k	oe	
h	aa	k	k	oe	k	oe	k

TIP Laat de kleuters de woorden zelf op een wisbordje schrijven en de letters veranderen.

Stap 6: Hoekenwerk – klanken en letters in spel

Laat de kleuters tijdens het hoekenwerk aan de slag gaan met de klank en letter k:

- Klanken herkennen: Kleuters kunnen in alfabetboeken woorden met de klank /k/ zoeken.
- Letters herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letter k in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek, in tijdschriften of ander tekstmateriaal, ...
- Letters vormen: Laat de kleuters het bijhorende woord (over)schrijven, met aandacht voor de k. Je kan de kleuters met allerlei materialen de letter k laten maken en deze letters tentoonstellen in de klas.

De klank & letters OO

Doelen

Minimumdoel: 1.1.4 De kleuters kunnen minimum 15 letters (korte, lange, tweetekensklankers en medeklinkers) herkennen door de bijbehorende klank uit te spreken (klanktekenkoppeling).

Concrete doelen:

- De kleuter maakt uitgebreid kennis met de klank /oo/ en met de letter oo.
- De kleuter herkent de klank /oo/ en de letter oo tussen andere klanken en letters.
- De kleuter benoemt de letter oo met de klank /oo/.
- De kleuter benoemt gekende letters met de overeenkomstige klanken.

Minimumdoel: 1.1.3 De kleuters kunnen een variatie aan klanken in mk-, km- en mkm-woorden onderscheiden (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter herkent de klank /oo/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.1.2 De kleuters kunnen een bepaalde klank in gesproken woorden op verschillende posities herkennen (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter benoemt de positie van de klank /oo/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.4.4 De kleuters kennen woord, woorddeel, klankgroep, rijm, klank, letter.

Concreet doel: De kleuter gebruikt de begrippen 'woord', 'klank' en 'letter' correct.

Materialen

- [Het filmpje van Zola en Sokpop](#) over de klank klank /oo/ en letter oo.
- Een schrijfbord met een stift of krijt, spiegels
- (Prenten/voorwerpen van) een doos, mooi, hoofd, oog, oor
- De naamkaarten van de kleuters, (thema)voorwerpen of prenten van korte woorden met oo: boom, zoo, roos, spook, groot, ...
- Een tafel om allerlei voorwerpen of woordkaarten met oo uit te stallen.
- (Schrijf)materialen waarmee de kleuters zelf oo kunnen vormen, zoals potloden, krijtjes, plasticine, blokken, knopen, touwtjes, takken, steentjes, ...

(Prenten)boeken met de letter oo in de titel

Sta ook stil bij de letter oo in rijke prentenboeken. In onderstaande selectie vind je de letter oo in korte woorden in de titel. Herkennen de kleuters de letter oo? Kunnen ze de letter ook benoemen? Kennen ze nog andere woorden met de letter oo? Herkennen ze andere letters in de titel?

- Delange, E., & Snoek, C. (2024). *Knoopje*. Clavis
- Donnelly, P. (2022). *Vos en zoon*. Luitingh Sijthoff.
- Jeffers, O. (2022). *Het spookt in dit huis*. De Fontein.
- Kranendonk, A., & Koper, P. (2025). *Roos redt de brandweer*. Gottmer.
- Praagman, M. (2025). *OOZ*. Leopold.
- Tallec, O., & Vermeulen, M. (2022). *Dit is MIJN boom*. De Eenhoorn.
- Westera, B. & De Leeuw, M. (2021). *Later als ik groot ben*. Lannoo.
- Woolvin, B., & Ruttenberg, B. (2024). *Roodkapje*. Hoogland en Van Klaveren.

De klank & letters OO

Lesverloop

Stap 1: De klank /oo/ en letter oo alzijdig verkennen (klanktekenkoppeling)

Je start met het filmpje van Zola en Sokpop. Geef de kleuters een luistervraag: welke klank vindt Sokpop 'nice' of leuk? Leg uit dat 'nice' een Engels woord is en leuk of mooi betekent.

Stilstaan bij articulatie: De klank /oo/ is een lange klinker. Kijk eens in de spiegel of bij je buur: Je lippen maken een rondje. En dan... komt de lucht! Als je "oo" zegt, voel je een zachte wind uit je mond. Als je je hand op je keel legt, voel je je keel trillen. Zo maak je de klank /oo/.

Klank uitspreken: Je hebt een doos bij. Telkens als jij of een kleuter er iets uithaalt (bv. een tekening, een prentenboek), zeggen we de klank /oo/. Hoe mooier, hoe luider de /oo/!

Klank horen: Je kan de kleuters verschillende klanken laten horen, bv. /oo/ /aa/ / k/ /r/ /s/ /oe/ /b/ /o/ /k/ /e/ /m/ /oo/ ... Wanneer ze de klank /oo/ horen, steken ze hun duim op of maken ze een rondje met hun handen en vingers.

Tip: /oo/ en /o/ lijken erg op elkaar. Voor sommige kleuters zal dit onderscheid moeilijk zijn. Zeg samen de klanken na elkaar: zien en horen jullie het verschil? Let op de mondstand in de spiegel!

Klanktekenkoppeling: Vertel aan de kleuters dat de letter ook uitgesproken wordt met de klank /oo/. Duid de letter oo aan met je vinger en spreek deze samen met de kinderen een aantal keer uit.

Letter herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letter oo in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek of op voorwerpen in de klas(omgeving). Breng de letters en voorwerpen waarop ze de letter oo vinden, samen op een lettertafel en bekijk de verschillende lettervormen: oo en OO. Lees samen de letter oo: duid de letter aan en spreek deze uit met de klank /oo/.

Letter vormen: Laat de kleuters de letter oo zelf met hun vinger vormen door de letter te overtrekken, door de letter op de rug van een medekleuter te schrijven, door de letter op een bord of in het zand/aarde te schrijven, door de letter te tekenen en te versieren in een letterboekje ...

Letterfamilie: Tot slot voeg je de letter oo toe aan de lettermuur.

TIP

categoriseer de letters van de lettermuur in letterfamilies (bv. medeklinkers, korte klinkers, lange klinkers, tweetekenklanken).

De klank & letters OO

Stap 2: /oo/ herkennen in woorden (fonemisch bewustzijn: auditieve discriminatie)

Je laat het filmpje van Zola en Sokpop een tweede keer zien en horen. Geef de kleuters opnieuw een luistervraag mee: welke woorden met de klank /oo/ hoor je in het filmpje? doos, mooi, hoofd, oor en oog

Je ondersteunt de kleuters door het **voor te doen**:

- Hoor je de klank /oo/ in het woord 'oog'?
- Ik zeg de klank /oo/.
- Ik zeg het woord 'oog' heel traag: oog.
- Ik luister goed: hoor ik de klank /oo/ in 'oog'?
- Ja, ik hoor /oo/ in oog. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'oog' in leesletters op het bord. Ik zoek de letter oo en duid deze aan met een andere kleur.

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Hoor je de klank /oo/ in het woord 'doos'?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /oo/ in doos?
- Ik zeg /oo/ en doos na elkaar: /oo/, doos. Zeg me na: /oo/, doos.
- Ja, ik hoor /oo/ in doos. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'doos' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter oo en duid deze aan met een andere kleur.

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter oo in een ander kleur overschrijven.

Kies een derde woord zonder een oo, bv. neus?

- Hoor je de klank /oo/ in het woord 'neus'?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /oo/ in 'neus'?
- Ik zeg /oo/ en 'neus' na elkaar: /oo/ 'neus'. Zeg me na: /oo/, 'neus'.
- Ja, ik hoor geen /oo/ in 'neus'. Ik doe mijn duim omlaag.
- Ik teken en schrijf het woord 'neus' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter oo, maar vind deze niet.

Doe nu dezelfde oefening met andere (thema)woorden met, bv. boom, zoo, roos, spook, groot, ...

Laat de kleuters nu zelf denken:

- Hoor je de klank /oo/ in het woord boom?
- Zeg me na: /oo/, 'boom'.
- Wacht vijf seconden
- Ja, ik hoor de /oo/ in boom. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik noteer het woord en een kleuter duidt de letter oo in een ander kleur aan.

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter oo in een ander kleur overschrijven.

Horen of zien we /oo/ in de namen van de kleuters? Overloop de namen van de kleuters. Als we /oo/ horen in een naam, dan schrijven we die naam op en nemen we het naamkaartje van die kleuter erbij. De letter oo zetten we in een andere kleur.

De klank & letters OO

! Soms wordt de letter o in een naam of woord geschreven, maar spreken we die als /oo/. Denk maar aan Cato.

Stap 3: Waar horen en zien we /oo/? (fonemisch bewustzijn: auditieve analyse)

Bedek de woorden die je op het bord schreef. De tekeningen mogen wel zichtbaar zijn.

De leraar zegt een kort woord uit het filmpje, bv. doos, mooi, hoofd, oor en oog. Je kan deze ook aanvullen met de andere korte woorden (bv. boom, zoo, roos, spook, groot, ...) en met namen met een oo (bv. Noor, Moos, Floor, ...).

Waar hoor je de klank /oo/? In het begin, het midden of het einde van het woord?

Je ondersteunt de kleuters door het voor te doen:

- Waar hoor je de klank /oo/?
- Ik zeg de klank /oo/.
- Ik zeg het woord 'oo', traag: 'oor'
- Ik luister goed.
- Mijn mond maakt de oo als eerst, dus oo hoor ik aan het begin van het woord.
- Ik schrijf het woord ik op het bord: ik zie de letter oo in het begin van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

oo	r
----	---

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Waar hoor je de klank /oo/?
- Ik zeg de klank /oo/. Zeg me na: /oo/.
- Ik zeg het woord 'doos' traag: 'doos'. Zeg me na: 'doos'.
- Ik luister goed: /oo/ doos
- Mijn mond maakt de oo als tweede klank, dus oo hoor ik in het midden van het woord.
- Ik kijk naar het woord doos op het bord: ik zie de letter oo in het midden van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

d	oo	s
---	----	---

Vervolgens laat je de kleuters zelf nadenken:

- Waar hoor je de klank /oo/ in zoo?
- Zeg me na: /z/, zoo.
- Wacht vijf seconden
- Vertel aan je buur waar je oo hoort: vooraan, in het midden of achteraan.
- Ik kijk naar het woord 'zoo' op het bord: ik zie de letter op het einde van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

z	oo
---	----

! Spreek af met de andere kleuterleraren en de leraren van het eerste leerjaar welke termen je gebruikt: begin-midden-einde of vooraan-midden-achteraan of kopje-buikje-staartje. Overleg hoe je de hakstrook inzet.

De klank & letters OO

Stap 4: Gekende letters benoemen (klanktekenkoppeling)

Toon het filmpje een laatste keer. Moedig de kleuters aan om de klank /oo/ mee te zeggen.

Geef de kleuters ook een kijkopdracht mee: in de begin- en eindbeeld van het filmpje zie je verschillende letters verschijnen. Zet het beeld even op stop en laat de kleuters de verschillende letters benoemen. Wie herkent de letters? Welke klanken horen daarbij?

Stap 5: Spelen met oo (fonemisch bewustzijn: auditieve manipulatie)

Sokpop zegt ooplaus: dat is applaus, maar met een oo. Kunnen wij ook andere woorden maken door een letter te vervangen door de oo?

Je schrijft het woord 'das' op het bord. Je leest het woord voor, terwijl je de letters aanduidt. Daarna verander je de letter a in de letter oo. Je leest het woord opnieuw voor, terwijl je de letters aanduidt: doos. Met verbazing en enthousiasme stel je samen met de kinderen vast dat je een nieuw woord hebt gemaakt.

Je kan dit ook doen met de volgende woorden: reus wordt roos, zee wordt zoo en boem wordt boom.

Bij deze oefening kan je eveneens gebruik maken van een hakstrook, bv.

d	a	s	z	ee
d	oo	s	z	oo

TIP Laat de kleuters de woorden zelf op een wisbordje schrijven en de letters veranderen.

Stap 6: Hoekenwerk – klanken en letters in spel

Laat de kleuters tijdens het hoekenwerk aan de slag gaan met de klank en letter oo:

- Klanken herkennen: Kleuters kunnen in alfabetboeken woorden met de klank /oo/ zoeken.
- Letters herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letter oo in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek, in tijdschriften of ander tekstmateriaal, ...
- Letters vormen: Laat de kleuters het bijhorende woord (over)schrijven, met aandacht voor de oo. Je kan de kleuters met allerlei materialen de letter oo laten maken en deze letters tentoonstellen in de klas.

De klank & letter T

Doelen

Minimumdoel: 1.1.4 De kleuters kunnen minimum 15 letters (korte, lange, tweetekensklanken en medeklinkers) herkennen door de bijbehorende klank uit te spreken (klanktekenkoppeling).

Concrete doelen:

- De kleuter maakt uitgebreid kennis met de klank /t/ en met de letter t.
- De kleuter herkent de klank /t/ en de letter t tussen andere klanken en letters.
- De kleuter benoemt de letter t met de klank /t/.
- De kleuter benoemt gekende letters met de overeenkomstige klanken.

Minimumdoel: 1.1.3 De kleuters kunnen een variatie aan klanken in mk-, km- en mkm-woorden onderscheiden (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter herkent de klank /t/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.1.2 De kleuters kunnen een bepaalde klank in gesproken woorden op verschillende posities herkennen (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter benoemt de positie van de klank /t/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.4.4 De kleuters kennen woord, woorddeel, klankgroep, rijm, klank, letter.

Concreet doel: De kleuter gebruikt de begrippen 'woord', 'klank' en 'letter' correct.

Materialen

- [Het filmpje van Zola en Sokpop](#) over de klank klank /t/ en letter t.
- Een schrijfbord met een stift of krijt, spiegels
- (Prenten/voorwerpen van) een kat, een tijger, een tong, kort, een boot, toetoe, staart.
- De naamkaarten van de kleuters.
- (Thema)voorwerpen of prenten van korte woorden met t, zoals voet, tuin, trein, taart, toren, eten en weten.
- Een tafel om allerlei voorwerpen of woordkaarten met de t op uit te stallen.
- (Schrijf)materialen waarmee de kleuters zelf de t kunnen vormen, zoals blokken, potloden, krijtjes, plasticine, blokken, knopen, touwtjes, takken, steentjes, ...

(Prenten)boeken met de letter t in de titel

Sta ook stil bij de letter t in rijke prentenboeken. In onderstaande selectie vind je de letter t in korte woorden in de titel. Herkennen de kleuters de letter t? Kunnen ze de letter ook benoemen? Kennen ze nog andere woorden met de letter t? Herkennen ze nog andere letters in de titel?

- de Koning, L., & Lucas, G. (2023) *Een toren van tijgers*. Ploegsma.
- Dulak, M., & Cobb, R. (2024) *Een tijger in de trein*. Querido.
- Eland, E. (2024) *Waar is de kat?* Leopold.
- Jagtenberg, Y. (2023). *Piet, de kat die wil weten wat hij wél mag eten*. Gottmer.
- Naylor-Ballesteros, C. (2022). *Frank en Bert*. Gottmer.
- Tjong-Khing, T. (2004). *Waar is de taart?* Lannoo.
- Scott, J. & Smith, S. (2023). *De tuin van mijn Baba*. Querido.
- van der Linderen, M. (2008). *Ik voel een voet*. Lemniscaat.
- Wille, R. (2025). *Een boot vaart naar het bos*. De Eenhoorn.

De klank & letter T

Lesverloop

Stap 1: De klank /t/ en letter t alzijdig verkennen (klanktekenkoppeling)

Je start met het filmpje van Zola en Sokpop. Geef de kleuters een luistervraag: welke klank vindt Sokpop 'nice' of leuk? Leg uit dat 'nice' een Engels woord is en leuk of mooi betekent.

Klank uitspreken: De juf of meester klapt en zegt een ritme met de klank /t/. De kinderen zeggen dit ritme na met de klank /t/.

Stilstaan bij articulatie: De klank /t/ is een medeklinker. Deze klank is kort. Kijk eens in de spiegel of bij je buur: Je tikt met je tong achter/tegen je tanden. Dan duw je de lucht naar buiten en voel je de lucht ploffen tegen je hand: /t/. Je voelt je geen stem trillen in de keel. Leg je hand maar tegen je keel.

Klank horen: Je kan de kleuters verschillende klanken laten horen, bv. /m/ / b/ /r/ /t/ /ee/ /o/ /d/ /f/ /t/ /i/ /p/ ... Wanneer ze de klank /t/ horen, steken ze hun duim op of springen ze recht. Tip: /d/, /t/ en /p/ lijken erg op elkaar. Voor sommige kleuters zal dit onderscheid moeilijk zijn. Zeg samen de klanken na elkaar: zien en horen jullie het verschil? Bij /d/ trilt je keel, bij /t/ niet. Voel maar. Je maakt /p/ met je lippen en /t/ met je tong tegen je verhemelte. Kijk maar.

Klanktekenkoppeling: Vertel aan de kleuters dat de letter t uitgesproken wordt met de klank /t/ (niet tee). Duid de letter t aan met je vinger en spreek deze samen met de kinderen een aantal keer uit.

Letter herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letter t in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek of op voorwerpen in de klas(omgeving). Breng de letters, woorden en voorwerpen waarop ze de letter t vinden, samen op een lettertafel en bekijk de verschillende lettervormen: T en t. Lees samen de letter t: duid de letter aan en spreek deze uit met de klank /t/ (niet tee).

Letter vormen: Laat de kleuters de letter t zelf met hun vinger vormen door de letter te overtrekken, door de letter op de rug van een medekleuter te schrijven, door de letter op een bord of in het zand/aarde te schrijven, door de letter te tekenen en te versieren in een letterboekje ...

Letterfamilie: Tot slot voeg je de letter t toe aan de lettermuur.

TIP categoriseer de letters van de lettermuur in letterfamilies (bv. medeklinkers, korte klinkers, lange klinkers, tweetekenklanken).

De klank & letter T

Stap 2: /t/ herkennen in woorden (fonemisch bewustzijn: auditieve discriminatie)

Je laat het filmpje van Zola en Sokpop een tweede keer zien en horen. Geef de kleuters opnieuw een luistervraag mee: welke woorden met de klank /t/ hoor je in het filmpje? kat, tijger, tong, kort, boot en toetoet.

Je ondersteunt de kleuters door het **voor te doen**:

- Hoor je de klank /t/ in het woord kat?
- Ik zeg de klank /t/.
- Ik zeg het woord 'kat' heel traag: 'kat'.
- Ik luister goed: hoor ik de klank /t/ in 'kat'?
- Ja, ik hoor /t/ in kat. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'kat' in leesletters op het bord. Ik zoek de letter t en duid deze aan met een andere kleur.

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Hoor je de klank /t/ in het woord tijger?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /t/ in tijger?
- Ik zeg /t/ en tijger na elkaar: /t/ tijger. Zeg me na: /t/, tijger.
- Ja, ik hoor /t/ in tijger. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'tijger' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter t en duid deze aan met een andere kleur.

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter t in een ander kleur overschrijven.

Kies een derde woord zonder een t, bv. dier?

- Hoor je de klank /t/ in het woord 'dier'?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /t/ in 'dier'?
- Ik zeg /t/ en 'dier' na elkaar: /t/ 'dier'. Zeg me na: /t/, 'dier'.
- Ja, ik hoor geen /t/ in 'dier'. Ik doe mijn duim omlaag.
- Ik teken en schrijf het woord 'dier' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter t, maar vind deze niet.

Doe nu dezelfde oefening met andere (thema)woorden met d, bv. voet, tuin, trein, taart, toren, eten en weten. Laat de kleuters nu zelf denken:

- Hoor je de klank /t/ in het woord voet?
- Zeg me na: /t/, 'voet'.
- Wacht vijf seconden
- Ja, ik hoor de t in voet. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik noteer het woord en een kleuter duidt de letter t in een ander kleur aan.

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter t in een ander kleur overschrijven.

Horen of zien we /t/ in de namen van de kleuters? Overloop de namen van de kleuters. Als we /t/ horen in een naam, dan schrijven we die naam op en nemen we het naamkaartje van die kleuter erbij. De letter t zetten we in een andere kleur.

De klank & letter T

! Soms wordt de letter d in een naam of woord geschreven, maar spreken we die als /t/ uit. Denk maar aan luid, hand en tand. Dit kan je ook zo vertellen aan de kleuters.

Stap 3: Waar horen en zien we /t/? (fonemisch bewustzijn: auditieve analyse)

Bedek de woorden die je op het bord schreef. De tekeningen mogen wel zichtbaar zijn.

De leraar zegt een kort woord uit het filmpje, bv. kat, tijger, tong, kort, boot en toetoet. Je kan deze ook aanvullen met de andere korte woorden (bv. voet, tuin, trein, taart, toren, eten en weten) en met namen met een t (bv. Piet en Bert).

Waar hoor je de klank /t/? In het begin, het midden of het einde van het woord?

Je ondersteunt de kleuters door het voor te doen:

- Waar hoor je de klank /t/?
- Ik zeg de klank /t/.
- Ik zeg het woord 'kat', traag: 'kat'.
- Ik luister goed.
- Mijn mond maakt de t als laatst, dus t hoor ik op het einde van het woord.
- Ik schrijf het woord kat op het bord: ik zie de letter t op het einde van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

k	a	t
---	---	---

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Waar hoor je de klank /t/?
- Ik zeg de klank /t/. Zeg me na: /t/.
- Ik zeg het woord 'tuin' traag: 'tuin'. Zeg me na: 'tuin'.
- Ik luister goed: /t/ tuin
- Mijn mond maakt de t als eerste, dus t hoor ik aan het begin van het woord.
- Ik kijk naar het woord 'tuin' op het bord: ik zie de letter t aan het begin van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

t	ui	n
---	----	---

Vervolgens laat je de kleuters zelf nadenken:

- Waar hoor je de klank /t/ in eten?
- Zeg me na: /t/, eten.
- Wacht vijf seconden
- Vertel aan je buur waar je t hoort: vooraan, in het midden of achteraan.
- Ik kijk naar het woord 'eten' op het bord: ik zie de letter t in het midden van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

e	t	e	n
---	---	---	---

! Spreek af met de andere kleuterleraren en de leraren van het eerste leerjaar welke termen je gebruikt: begin-midden-einde of vooraan-midden-achteraan of kopje-buikje-staartje. Overleg hoe je de hakstrook inzet.

! In toetoet hoor en zie je de t wel drie keer: in het begin, in het midden en op het einde.

De klank & letter T

Stap 4: Gekende letters benoemen (klanktekenkoppeling)

Toon het filmpje een laatste keer. Moedig de kleuters aan om de klank /t/ mee te zeggen.

Geef de kleuters ook een kijkopdracht mee: in de begin- en eindbeeld van het filmpje zie je verschillende letters verschijnen. Zet het beeld even op stop en laat de kleuters de verschillende letters benoemen. Wie herkent de letters? Welke klanken horen daarbij?

Stap 5: Spelen met t (fonemisch bewustzijn: auditieve manipulatie)

Sokpop zegt tapplaus: dat is applaus, maar met een t. Kunnen wij ook andere woorden maken door een letter te vervangen door de t?

Je schrijft het woord 'kam' op het bord. Je leest het woord voor, terwijl je de letters aanduidt. Daarna verander je de letter k in de letter t. Je leest het woord opnieuw voor, terwijl je de letters aanduidt: kat. Met verbazing en enthousiasme stel je samen met de kinderen vast dat je een nieuw woord hebt gemaakt.

Je kan dit ook doen met de volgende woorden: boom wordt boot, voel wordt voet, kaart wordt taart.

Bij deze oefening kan je eveneens gebruik maken van een hakstrook, bv.

k	a	m	b	oo	m
k	a	t	b	oo	t

TIP Laat de kleuters de woorden zelf op een wisbordje schrijven en de letters veranderen.

Stap 6: Hoekenwerk – klanken en letters in spel

Laat de kleuters tijdens het hoekenwerk aan de slag gaan met de klank en letter t:

- Klanken herkennen: Kleuters kunnen in alfabetboeken woorden met de klank /t/ zoeken.
- Letters herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letter t in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek, in tijdschriften of ander tekstmateriaal, ...
- Letters vormen: Laat de kleuters het bijhorende woord (over)schrijven, met aandacht voor de t. Je kan de kleuters met allerlei materialen de letter t laten maken en deze letters tentoonstellen in de klas.

De klank & letter U

Doelen

Minimumdoel: 1.1.4 De kleuters kunnen minimum 15 letters (korte, lange, tweetekensklanken en medeklinkers) herkennen door de bijbehorende klank uit te spreken (klanktekenkoppeling).

Concrete doelen:

- De kleuter maakt uitgebreid kennis met de klank /u/ en met de letter u.
- De kleuter herkent de klank /u/ en de letter u tussen andere klanken en letters.
- De kleuter benoemt de letter u met de klank /u/.
- De kleuter benoemt gekende letters met de overeenkomstige klanken.

Minimumdoel: 1.1.3 De kleuters kunnen een variatie aan klanken in mk-, km- en mkm-woorden onderscheiden (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter herkent de klank /u/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.1.2 De kleuters kunnen een bepaalde klank in gesproken woorden op verschillende posities herkennen (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter benoemt de positie van de klank /u/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.4.4 De kleuters kennen woord, woorddeel, klankgroep, rijm, klank, letter.

Concreet doel: De kleuter gebruikt de begrippen 'woord', 'klank' en 'letter' correct.

Materialen

- [Het filmpje van Zola en Sokpop](#) over de klank klank /u/ en letter u.
- Een schrijfbord met een stift of krijt, spiegels
- (Prenten/voorwerpen van) een bus, dutje, knuffel, knufje, knus, kus, welterusten
- De naamkaarten van de kleuters en (thema)voorwerpen of prenten van korte woorden met u, zoals hup, juf, zus, mus, rups, brug, jurk, druk en Pluk.
- Een tafel om allerlei voorwerpen of woordkaarten met de u op uit te stellen.
- (Schrijf)materialen waarmee de kleuters zelf de u kunnen vormen, zoals blokken, potloden, krijtjes, plasticine, blokken, knopen, touwtjes, takken, steentjes, ...

(Prenten)boeken met de letter u in de titel

Sta ook stil bij de letter u in rijke prentenboeken. In onderstaande selectie vind je de letter u in korte woorden in de titel. Herkennen de kleuters de letter u? Kunnen ze de letter ook benoemen? Kennen ze nog andere woorden met de letter u? Herkennen ze nog andere letters in de titel?

- Carl, E. (206). *De spin die het te druk had*. Gottmer.
- Carl, E. (2013). *Rupsje Nooitgenoeg*. Gottmer.
- De Paepe, S. (2020). *Zusje uit Het lijkt wel een feestje en 149 andere versjes voor kinderen*. Lannoo.
- Jagtenberg, Y. (2019). *Hup, Herman!* Gottmer.
- Lindström, E. (2023). *De brug*. Clavis.
- Murray, L, & Løvlie, J. (2023) *Een jurk met zakken*. Lemniscaat.
- Projectgroep Delubas (2015). *Mus is een bes*. Delubas.
- Schmidt, A., & Westendorp, F. (2010). *Pluk van de Petteflet*. Querido.
- Talhaouin K., & Stenvert, N. (2024). *Juf op de bakfiets*. Leopold.
- Tjong-Khing, T. (2015). *Kunst met taart*. Lannoo.

De klank & letter U

Lesverloop

Stap 1: De klank /u/ en letter u alzijdig verkennen (klanktekenkoppeling)

Je start met het filmpje van Zola en Sokpop. Geef de kleuters een luistervraag: welke klank vindt Sokpop 'nice' of leuk? Leg uit dat 'nice' een Engels woord is en leuk of mooi betekent.

Klank uitspreken: De juf of meester klapt en zegt een ritme met de klank /u/. De kinderen zeggen dit ritme na met de klank /u/.

Stilstaan bij articulatie: De klank /u/ is een korte klinker. Kijk eens in de spiegel of bij je buur: Je maakt je mond een beetje rond. Je voelt lucht op je hand. Als je je hand op je keel legt, voel je je keel trillen. Zo maak je de klank /u/.

Klank horen: Je kan de kleuters verschillende klanken laten horen, bv. /m/ / u/ /aa/ /s/ /ee/ /u/ /o/ /ie/ /u/ /e/ /uu/ ... Wanneer ze de klank /u/ horen, steken ze hun duim op of springen ze recht. Tip: /u/, /uu/ en /oe/ lijken erg op elkaar. Voor sommige kleuters zal dit onderscheid moeilijk zijn. Zeg samen de klanken na elkaar: zien en horen jullie het verschil? Bij /uu/ en /oe/ steek je je lippen naar voor en maak je een rondje. Bij /u/ steek je de lippen niet voor voor. Kijk maar.

Klanktekenkoppeling: Vertel aan de kleuters dat de letter u uitgesproken wordt met de klank /u/ (niet /uu/). Duid de letter u aan met je vinger en spreek deze samen met de kinderen een aantal keer uit.

Letter herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letters u in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek of op voorwerpen in de klas(omgeving). Breng de letters en voorwerpen waarop ze de letter u vinden, samen op een lettertafel en bekijk de verschillende lettervormen: U en u. Lees samen de letter u: duid de letter aan en spreek deze uit met de klank /u/ (niet uu).

Letter vormen: Laat de kleuters de letter u zelf met hun vinger vormen door de letter te overtrekken, door de letter op de rug van een medekleuter te schrijven, door de letter op een bord of in het zand/aarde te schrijven, door de letter te tekenen en te versieren in een letterboekje ...

Letterfamilie: Tot slot voeg je de letter u toe aan de lettermuur.

TIP

categoriseer de letters van de lettermuur in letterfamilies (bv. medeklinkers, korte klinkers, lange klinkers, tweetekenklanken).

De klank & letter U

Stap 2: /u/ herkennen in woorden (fonemisch bewustzijn: auditieve discriminatie)

Je laat het filmpje van Zola en Sokpop een tweede keer zien en horen. Geef de kleuters opnieuw een luistervraag mee: welke woorden met de klank /u/ hoor je in het filmpje? bus, dut(je), knuffel, knuf(je), knus, kus, welterusten

Je ondersteunt de kleuters door het **voor te doen**:

- Hoor je de klank /u/ in het woord bus?
- Ik zeg de klank /u/.
- Ik zeg het woord 'bus' heel traag: 'bus'.
- Ik luister goed: hoor ik de klank /u/ in 'bus'?
- Ja, ik hoor /u/ in bus. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'bus' in leesletters op het bord. Ik zoek de letter u en duid deze aan met een andere kleur.

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Hoor je de klank /u/ in het woord dut?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /u/ in dut?
- Ik zeg /u/ en dut na elkaar: /u/ dut. Zeg me na: /u/, dut.
- Ja, ik hoor /u/ in dut. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'dut' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter u en duid deze aan met een andere kleur.

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter t in een ander kleur overschrijven.

Kies een derde woord zonder een u, bv. wiel of bed?

- Hoor je de klank /u/ in het woord 'wiel'?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /u/ in 'wiel'?
- Ik zeg /u/ en 'wiel' na elkaar: /u/ 'wiel'. Zeg me na: /u/, 'wiel'.
- Ja, ik hoor geen /u/ in 'wiel'. Ik doe mijn duim omlaag.
- Ik teken en schrijf het woord 'wiel' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter u, maar vind deze niet.

Doe nu dezelfde oefening met andere (thema)woorden met u, bv. kus, hup, juf, zus, mus, rups, knuf(je), brug, jurk, druk of Pluk. Laat de kleuters nu zelf denken:

- Hoor je de klank /u/ in het woord kus?
- Zeg me na: /u/, 'kus'.
- Wacht vijf seconden
- Ja, ik hoor de u in kus. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik noteer het woord en een kleuter duidt de letter u in een ander kleur aan.

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter t in een ander kleur overschrijven.

Horen of zien we /u/ in de namen van de kleuters? Overloop de namen van de kleuters. Als we /u/ horen in een naam, dan schrijven we die naam op en nemen we het naamkaartje van die kleuter erbij. De letter u zetten we in een andere kleur.

De klank & letter U

! Soms wordt de letter u in een naam of woord geschreven, maar spreken we die als /uu/ of /oe/ uit. Denk maar aan Rinus, Suzie, Jules, Lus en Luna. Dit kan je ook zo vertellen aan de kleuters.

Stap 3: Waar horen en zien we /u/? (fonemisch bewustzijn: auditieve analyse)

Bedek de woorden die je op het bord schreef. De tekeningen mogen wel zichtbaar zijn.

De leraar zegt een kort woord uit het filmpje, bv. bus, dut(je), knuffel, knuf(je), knus, of kus. Je kan deze ook aanvullen met de andere korte woorden (bv. hup, juf, zus, mus, rups, brug, jurk, druk, Pluk).

Waar hoor je de klank /u/? In het begin, het midden of het einde van het woord?

Je ondersteunt de kleuters door het voor te doen:

- Waar hoor je de klank /u/?
- Ik zeg de klank /u/.
- Ik zeg het woord 'bus', traag: 'bus'.
- Ik luister goed.
- Mijn mond maakt de u in het midden van het woord. Ik hoor dus de klank /u/ in het midden van het woord.
- Ik schrijf het woord bus op het bord: ik zie de letter u in het midden van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

b	u	s
---	---	---

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Waar hoor je de klank /u/?
- Ik zeg de klank /u/. Zeg me na: /u/.
- Ik zeg het woord 'kus' traag: 'dut'. Zeg me na: 'dut'.
- Ik luister goed: /u/ dut
- Mijn mond maakt de u in het midden van het woord. Ik hoor dus de klank /u/ in het midden van het woord.
- Ik kijk naar het woord 'dut' op het bord: ik zie de letter u in het midden van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

d	u	t
---	---	---

Vervolgens laat je de kleuters zelf nadenken:

- Waar hoor je de klank /u/ in kus?
- Zeg me na: /u/, kus.
- Wacht vijf seconden
- Vertel aan je buur waar je u hoort: vooraan, in het midden of achteraan.
- Ik kijk naar het woord 'kus' op het bord: ik zie de letter u in het midden van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

k	u	s
---	---	---

! Spreek af met de andere kleuterleraren en de leraren van het eerste leerjaar welke termen je gebruikt: begin-midden-einde of vooraan-midden-achteraan of kopje-buikje-staartje. Overleg hoe je de hakstrook inzet.

! Voor kleuters is het moeilijk om de klank /u/ in het lange woord 'welterusten' te horen.

De klank & letter U

Stap 4: Gekende letters benoemen (klanktekenkoppeling)

Toon het filmpje een laatste keer. Moedig de kleuters aan om de klank /u/ mee te zeggen.

Geef de kleuters ook een kijkopdracht mee: in de begin- en eindbeeld van het filmpje zie je verschillende letters verschijnen. Zet het beeld even op stop en laat de kleuters de verschillende letters benoemen. Wie herkent de letters? Welke klanken horen daarbij?

Stap 5: Spelen met u (fonemisch bewustzijn: auditieve manipulatie)

Sokpop zegt applaus: dat is applaus, maar met een u. Kunnen wij ook andere woorden maken door een letter te vervangen door de u?

Je schrijft het woord 'bes' op het bord. Je leest het woord voor, terwijl je de letters aanduidt. Daarna verander je de letter e in de letter u. Je leest het woord opnieuw voor, terwijl je de letters aanduidt: bus. Met verbazing en enthousiasme stel je samen met de kinderen vast dat je een nieuw woord hebt gemaakt.

Je kan dit ook doen met de volgende woorden: boos wordt bus, kaas wordt kus, dat wordt dut, mees wordt mus, zes wordt zus.

Bij deze oefening kan je eveneens gebruik maken van een hakstrook, bv.

b	e	s	k	aa	s
b	u	s	k	u	s

TIP Laat de kleuters de woorden zelf op een wisbordje schrijven en de letters veranderen.

Stap 6: Hoekenwerk – klanken en letters in spel

Laat de kleuters tijdens het hoekenwerk aan de slag gaan met de klank en letter u:

- Klanken herkennen: Kleuters kunnen in alfabetboeken woorden met de klank /u/ zoeken.
- Letters herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letter u in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek, in tijdschriften of ander tekstmateriaal, ...
- Letters vormen: Laat de kleuters het bijhorende woord (over)schrijven, met aandacht voor de u. Je kan de kleuters met allerlei materialen de letter u laten maken en deze letters tentoonstellen in de klas.

De klank & letters U

Doelen

Minimumdoel: 1.1.4 De kleuters kunnen minimum 15 letters (korte, lange, tweetekensklanken en medeklinkers) herkennen door de bijbehorende klank uit te spreken (klanktekenkoppeling).

Concrete doelen:

- De kleuter maakt uitgebreid kennis met de klank /ui/ en met de letter ui.
- De kleuter herkent de klank /ui/ en de letter u tussen andere klanken en letters.
- De kleuter benoemt de letter ui met de klank /ui/.
- De kleuter benoemt gekende letters met de overeenkomstige klanken.

Minimumdoel: 1.1.3 De kleuters kunnen een variatie aan klanken in mk-, km- en mkm-woorden onderscheiden (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter herkent de klank /ui/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.1.2 De kleuters kunnen een bepaalde klank in gesproken woorden op verschillende posities herkennen (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter benoemt de positie van de klank /ui/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.4.4 De kleuters kennen woord, woorddeel, klankgroep, rijm, klank, letter.

Concreet doel: De kleuter gebruikt de begrippen 'woord', 'klank' en 'letter' correct.

Materialen

- [Het filmpje van Zola en Sokpop](#) over de klank klank /ui/ en letter ui.
- Een schrijfbord met een stift of krijt, spiegels
- (Prenten/voorwerpen van) een muis, duim, huis, tuin, buik en kuil
- De naamkaarten van de kleuters en (thema)voorwerpen of prenten van korte woorden met ui, zoals uil en kruis.
- Een tafel om allerlei voorwerpen of woordkaarten met de u op uit te stellen.
- (Schrijf)materialen waarmee de kleuters zelf uikunnen vormen, zoals blokken, potloden, krijtjes, plasticine, blokken, knopen, touwtjes, takken, steentjes, ...

(Prenten)boeken met de letter ui in de titel

Sta ook stil bij de letter ui in rijke prentenboeken. In onderstaande selectie vind je de letter ui in korte woorden in de titel. Herkennen de kleuters de letter ui? Kunnen ze de letter ook benoemen? Kennen ze nog andere woorden met de letter ui? Herkennen ze nog andere letters?

- Bright, R. (2016). *De leeuw in de muis*. Gottmer.
- Denise, C. (2023). *Ridder Uil*. Rotterdam: Lemniscaat.
- Dieltiens, K. (2023). *De wereld in mijn handen*. De Eenhoorn. (Deze poëziebundel bevat meerdere hand- en vingerversjes met woorden met een ui, zoals duim, kruis, huis, muis, ...)
- Jachtenberg, Y. (2023). *Mijn huis is jouw huis*. Gottmer.
- Jeffers, O. (2022). *Het spookt in dit huis*. Utrecht: De Fontein.
- Roos, S. (2022). *Vleertje Muis*. Volt.
- Scott, J. & Smith, S. (2023). *De tuin van mijn Baba*. Amsterdam/Antwerpen: Querido.
- Slegers, Y. (2024). *De muis die miauwt*. De Eenhoorn.
- Timmers, L. (2017). *Een huis voor Harry*. Querido.

De klank & letters UI

Lesverloop

Stap 1: De klank /ui/ en letter ui alzijdig verkennen (klanktekenkoppeling)

Je start met het filmpje van Zola en Sokpop. Geef de kleuters een luistervraag: welke klank vindt Sokpop 'nice' of leuk? Leg uit dat 'nice' een Engels woord is en leuk of mooi betekent.

Klank uitspreken: In duim hoor je /ui/. Als juf of meester een duim toont, zeggen de kleuters /ui/. Als ze een andere vinger zien, zeggen ze niets.

Stilstaan bij articulatie: De klank /ui/ is een tweetekenklank. Kijk eens in de spiegel of bij je buur: Bij de /ui/-klank doet je mond iets speciaals: je mond is open... en als je 'ui' zegt, sluit die een beetje. Je tong wil ook meedoen, want die schuift naar voren. Voel je dat? En als je je hand op je keel legt, voel je ze trillen. Zo maak je de klank /ui/.

Klank horen: Je kan de kleuters verschillende klanken laten horen, bv. /m/ / ui/ /aa/ /f/ /ee/ /ui/ /oe/ /ei/ /ui/ /u/ /oe/ ... Wanneer ze de klank /ui/ horen, steken ze hun duim op of springen ze recht. Tip: /ui/ en /u/ lijken erg op elkaar. Voor sommige kleuters zal dit onderscheid moeilijk zijn. Zeg samen de klanken na elkaar: zien en horen jullie het verschil?

Klanktekenkoppeling: Vertel aan de kleuters dat de letter ui uitgesproken wordt met de klank / ui/. Duid de letter ui aan met je vinger en spreek deze samen met de kinderen een aantal keer uit.

Letter herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letters ui in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek of op voorwerpen in de klas(omgeving). Breng de letters en voorwerpen waarop ze de letter ui vinden, samen op een lettertafel en bekijk de verschillende lettervormen: UI en ui. Lees samen de letter ui: duid de letter aan en spreek deze uit met de klank /ui/.

Letter vormen: Laat de kleuters de letter ui zelf met hun vinger vormen door de letter te overtrekken, door de letter op de rug van een medekleuter te schrijven, door de letter op een bord of in het zand/aarde te schrijven, door de letter te tekenen en te versieren in een letterboekje ...

Letterfamilie: Tot slot voeg je de letter ui toe aan de lettermuur.

TIP

categoriseer de letters van de lettermuur in letterfamilies (bv. medeklinkers, korte klinkers, lange klinkers, tweetekenklanken).

De klank & letters U

Stap 2: /ui/ herkennen in woorden (fonemisch bewustzijn: auditieve discriminatie)

Je laat het filmpje van Zola en Sokpop een tweede keer zien en horen. Geef de kleuters opnieuw een luistervraag mee: welke woorden met de klank /u/ hoor je in het filmpje? bus, dut(je), knuffel, knuf(je), knus, kus, welterusten

Je ondersteunt de kleuters door het **voor te doen**:

- Hoor je de klank /ui/ in het woord muis?
- Ik zeg de klank /ui/.
- Ik zeg het woord 'muis' heel traag: 'muis'.
- Ik luister goed: hoor ik de klank /ui/ in 'muis'?
- Ja, ik hoor /ui/ in muis. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'muis' in leesletters op het bord. Ik zoek de letter ui en duid deze aan met een andere kleur.

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Hoor je de klank /ui/ in het woord duim?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /ui/ in duim?
- Ik zeg /ui/ en duim na elkaar: /ui/ duim. Zeg me na: /ui/, duim.
- Ja, ik hoor /ui/ in duim. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'duim' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter ui en duid deze aan met een andere kleur.

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter ui in een ander kleur overschrijven.

Kies een derde (kort) woord zonder een ui, bv. kast?

- Hoor je de klank /ui/ in het woord 'kast'?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /ui/ in 'kast'?
- Ik zeg /ui/ en 'kast' na elkaar: /ui/ 'kast'. Zeg me na: /ui/, 'kast'.
- Ja, ik hoor geen /ui/ in 'kast'. Ik doe mijn duim omlaag.
- Ik teken en schrijf het woord 'kast' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter ui, maar vind deze niet.

Doe nu dezelfde oefening met andere (thema)woorden met ui, bv. uil, muis, duim, huis, tuin, buik, kuil en kruis. Laat de kleuters nu zelf denken:

- Hoor je de klank /ui/ in het woord uil?
- Zeg me na: /ui/, 'uil'.
- Wacht vijf seconden
- Ja, ik hoor de ui in uil. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik noteer het woord en een kleuter duidt de letter ui in een ander kleur aan..

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter ui in een ander kleur overschrijven.

Horen of zien we /ui/ in de namen van de kleuters? Overloop de namen van de kleuters. Als we /ui/ horen in een naam, dan schrijven we die naam op en nemen we het naamkaartje van die kleuter erbij. De letter ui zetten we in een andere kleur. Zijn er geen kleuternamen met een ui, dan kan je verwijzen naar kabouter Lui.

De klank & letters UI

Stap 3: Waar horen en zien we /ui/? (fonemisch bewustzijn: auditieve analyse)

Bedek de woorden die je op het bord schreef. De tekeningen mogen wel zichtbaar zijn.

De leraar zegt een kort woord uit het filmpje, bv. muis, duim, huis, tuin, buik en kuil. Je kan deze ook aanvullen met de andere korte woorden (bv. uil, lui, uit, kruis, ...)

Waar hoor je de klank /ui/? In het begin, het midden of het einde van het woord?

Je ondersteunt de kleuters door het voor te doen:

- Waar hoor je de klank /ui/?
- Ik zeg de klank /ui/.
- Ik zeg het woord 'muis', traag: 'muis'.
- Ik luister goed.
- Mijn mond maakt ui in het midden van het woord. Ik hoor dus de klank /ui/ in het midden van het woord.
- Ik schrijf het woord muis op het bord: ik zie de letter ui in het midden van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

m	ui	s
---	----	---

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Waar hoor je de klank /ui/?
- Ik zeg de klank /ui/. Zeg me na: /ui/.
- Ik zeg het woord 'uil' traag: 'uil'. Zeg me na: 'uil'.
- Ik luister goed: /ui/ uil
- Mijn mond maakt de ui eerst. Ik hoor dus de klank /ui/ in het begin van het woord.
- Ik kijk naar het woord 'uil' op het bord: ik zie de letter ui in het begin van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

ui	l
----	---

Vervolgens laat je de kleuters zelf nadenken:

- Waar hoor je de klank /ui/ in lui?
- Zeg me na: /ui/, lui.
- Wacht vijf seconden
- Vertel aan je buur waar je ui hoort: vooraan, in het midden of achteraan.
- Ik kijk naar het woord 'lui' op het bord: ik zie de letter ui op het einde van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

l	ui
---	----

! Spreek af met de andere kleuterleraren en de leraren van het eerste leerjaar welke termen je gebruikt: begin-midden-einde of vooraan-midden-achteraan of kopje-buikje-staartje. Overleg hoe je de hakstrook inzet.

De klank & letters U

Stap 4: Gekende letters benoemen (klanktekenkoppeling)

Toon het filmpje een laatste keer. Moedig de kleuters aan om de klank /ui/ mee te zeggen.

Geef de kleuters ook een kijkopdracht mee: in de begin- en eindbeeld van het filmpje zie je verschillende letters verschijnen. Zet het beeld even op stop en laat de kleuters de verschillende letters benoemen. Wie herkent de letters? Welke klanken horen daarbij?

Stap 5: Spelen met ui (fonemisch bewustzijn: auditieve manipulatie)

Sokpop zegt uipplaus: dat is applaus, maar met een ui. Kunnen wij ook andere woorden maken door een letter te vervangen door de ui?

Je schrijft het woord 'haas' op het bord. Je leest het woord voor, terwijl je de letters aanduidt. Daarna verander je de letter aa in de letter ui. Je leest het woord opnieuw voor, terwijl je de letters aanduidt: huis. Met verbazing en enthousiasme stel je samen met de kinderen vast dat je een nieuw woord hebt gemaakt.

Je kan dit ook doen met de volgende woorden: tien wordt tuin, teen wordt tuïn, bak wordt buik, beek wordt buik en keel wordt kuil.

Bij deze oefening kan je eveneens gebruik maken van een hakstrook, bv.

h	aa	s	t	ie	n
h	ui	s	t	ui	n

TIP Laat de kleuters de woorden zelf op een wisbordje schrijven en de letters veranderen.

Stap 6: Hoekenwerk – klanken en letters in spel

Laat de kleuters tijdens het hoekenwerk aan de slag gaan met de klank en letter ui:

- Klanken herkennen: Kleuters kunnen in alfabetboeken woorden met de klank /ui/ zoeken.
- Letters herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letter ui in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek, in tijdschriften of ander tekstmateriaal, ...
- Letters vormen: Laat de kleuters het bijhorende woord (over)schrijven, met aandacht voor de ui. Je kan de kleuters met allerlei materialen de letter ui laten maken en deze letters tentoonstellen in de klas.

De klank & letters V

Doelen

Minimumdoel: 1.1.4 De kleuters kunnen minimum 15 letters (korte, lange, tweetekensklanken en medeklinkers) herkennen door de bijbehorende klank uit te spreken (klanktekenkoppeling).

Concrete doelen:

- De kleuter maakt uitgebreid kennis met de klank /v/ en met de letter v.
- De kleuter herkent de klank /v/ en de letter v tussen andere klanken en letters.
- De kleuter benoemt de letter v met de klank /v/.
- De kleuter benoemt gekende letters met de overeenkomstige klanken.

Minimumdoel: 1.1.3 De kleuters kunnen een variatie aan klanken in mk-, km- en mkm-woorden onderscheiden (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter herkent de klank /v/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.1.2 De kleuters kunnen een bepaalde klank in gesproken woorden op verschillende posities herkennen (fonemisch bewustzijn).

Concreet doel: De kleuter benoemt de positie van de klank /v/ in betekenisvolle, korte woorden.

Minimumdoel: 1.4.4 De kleuters kennen woord, woorddeel, klankgroep, rijm, klank, letter.

Concreet doel: De kleuter gebruikt de begrippen 'woord', 'klank' en 'letter' correct.

Materialen

- [Het filmpje van Zola en Sokpop](#) over de klank klank /v/ en letter v.
- Een schrijfbord met een stift of krijt, spiegels
- (Prenten/voorwerpen van) een vliegtuig, vleugel, vogel, vlieg, ver (en een vlag van Venezuela, VS en/of Vietnam)
- De naamkaarten van de kleuters.
- (Thema)voorwerpen of prenten van korte woorden met v, zoals vol, vos, vis, voet, voel, Evi, vast, vers, vogel en lieve.
- Een tafel om allerlei voorwerpen of woordkaarten met de v op uit te stellen.
- (Schrijf)materialen waarmee de kleuters zelf de v kunnen vormen, zoals blokken, potloden, krijtjes, plasticine, blokken, knopen, touwtjes, takken, steentjes, ...

(Prenten)boeken met de letter v in de titel

Sta ook stil bij de letter v in rijke prentenboeken. In onderstaande selectie vind je de letter v in korte woorden in de titel. Herkennen de kleuters de letter v? Kunnen ze de letter ook benoemen? Kennen ze nog andere woorden met de letter v? Herkennen ze nog andere letters in de titel?

- Barnett, M., & Klassen, J. (2021). *Vol wol*. Ploegsma.
- Devos, K. (2022). *Vos, vogel en ik*. Eke: De Eenhoorn.
- Hagen, M., Hagen, M., & Praagman, M. (2025). *Elk versje is een visje*. Querido
- Jeffers, O. (2021). *Vast*. Utrecht: De Fontein.
- Rinck, M., & van der Linden. (2008). *Ik voel een voet*. Lemniscaat.
- Rosen, M. (2010). *Vliegensvlugge vlieg*. Lemniscaat.
- Shalosvili, N. (2026). *Evi is een beetje verlegen*. Gottmer
- Timmers, L. (2021). *De lieve krokodil*. Querido.

De klank & letters V

Lesverloop

Stap1: De klank /v/ en letter v alzijdig verkennen (klanktekenkoppeling)

Je start met het filmpje van Zola en Sokpop. Geef de kleuters een luistervraag: welke klank vindt Sokpop 'nice' of leuk? Leg uit dat 'nice' een Engels woord is en leuk of mooi betekent.

Klank uitspreken: De juf of meester vliegt met een (speelgoed)vliegtuig of vogel. De kinderen zeggen /v/ op een hoge toon als het vliegtuig of de vogel hoog vliegt en een lage toon als deze laag vliegt.

Stilstaan bij articulatie: De klank /v/ is een medeklinker. Deze klank is lang. Kijk eens in de spiegel of bij je buur: de bovenste tanden staan op je onderste lippen. Dan blaas je de lucht zachtjes langs je lippen naar buiten. Je voelt de lucht zachtjes tegen je hand. Als je /v/ zegt, voel je je lip én je keel trillen.

Klank horen: Je kan de kleuters verschillende klanken laten horen, bv. /v/ / b/ /r/ /t/ /v/ /m/ /v/ /f/ /r/ /k/ /v/ ... Wanneer ze de klank /v/ horen, steken ze hun duim op of springen ze recht. Tip: /v/ en /f/ lijken erg op elkaar. Voor sommige kleuters zal dit onderscheid moeilijk zijn. Zeg samen de klanken na elkaar: voelen en horen jullie het verschil? Bij /v/ trilt je keel, bij /f/ niet. Voel maar.

Klanktekenkoppeling: Vertel aan de kleuters dat de letter v uitgesproken wordt met de klank /v/ (niet vee). Duid de letter v aan met je vinger en spreek deze samen met de kinderen een aantal keer uit.

Letter herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letters v in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek of op voorwerpen in de klas(omgeving). Breng de letters en voorwerpen waarop ze de letter v vinden, samen op een lettertafel en bekijk de verschillende lettervormen: V en v. Lees samen de letter v: duid de letter aan en spreek deze uit met de klank /v/ (niet vee).

Letter vormen: Laat de kleuters de letter v zelf met hun vinger vormen door de letter te overtrekken, door de letter op de rug van een medekleuter te schrijven, door de letter op een bord of in het zand/aarde te schrijven, door de letter te tekenen en te versieren in een letterboekje ...

Letterfamilie: Tot slot voeg je de letter v toe aan de lettermuur.

TIP

categoriseer de letters van de lettermuur in letterfamilies (bv. medeklinkers, korte klinkers, lange klinkers, tweetekenklanken).

De klank & letters V

Stap 2: /v/ herkennen in woorden (fonemisch bewustzijn: auditieve discriminatie)

Je laat het filmpje van Zola en Sokpop een tweede keer zien en horen. Geef de kleuters opnieuw een luistervraag mee: welke woorden met de klank /v/ hoor je in het filmpje? ver, vlieg, vogel en vliegtuig

Je ondersteunt de kleuters door het **voor te doen**:

- Hoor je de klank /v/ in het woord ver?
- Ik zeg de klank /v/.
- Ik zeg het woord 'ver' heel traag: 'ver'.
- Ik luister goed: hoor ik de klank /v/ in 'ver'?
- Ja, ik hoor /v/ in ver. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'ver' in leesletters op het bord. Ik zoek de letter v en duid deze aan met een andere kleur.

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Hoor je de klank /v/ in het woord vogel?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /v/ in vogel?
- Ik zeg /v/ en vogel na elkaar: /v/ vogel. Zeg me na: /v/, vogel.
- Ja, ik hoor /v/ in vogel. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik teken en schrijf het woord 'vogel' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter v en duid deze aan met een andere kleur.

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter v in een ander kleur overschrijven.

Kies een derde woord zonder een v, bv. kijk?

- Hoor je de klank /v/ in het woord 'kijk'?
- Ik luister goed: hoor ik de klank /v/ in 'kijk'?
- Ik zeg /v/ en 'kijk' na elkaar: /v/ 'kijk'. Zeg me na: /v/, 'kijk'.
- Ja, ik hoor geen /v/ in 'kijk'. Ik doe mijn duim omlaag.
- Ik teken en schrijf het woord 'kijk' in leesletters op het bord. Ik zoek samen met de kleuters de letter v, maar vind deze niet.

Doe nu dezelfde oefening met andere (thema)woorden met v, bv. vol, vos, vis, voet, voel, Evi, vast, vers, vogel en lieve. Laat de kleuters nu zelf denken:

- Hoor je de klank /v/ in het woord vis?
- Zeg me na: /v/, 'vis'.
- Wacht vijf seconden
- Ja, ik hoor de v in vis. Ik steek mijn duim omhoog.
- Ik noteer het woord en een kleuter duidt de letter v in een ander kleur aan.

TIP

Laat de kleuters het woord overschrijven op een wisbordje en laat hen de letter v in een ander kleur overschrijven.

Horen of zien we /v/ in de namen van de kleuters? Overloop de namen van de kleuters. Als we /v/ horen in een naam, dan schrijven we die naam op en nemen we het naamkaartje van die kleuter erbij. De letter v zetten we in een andere kleur.

De klank & letters V

Stap 3: Waar horen en zien we /v/? (fonemisch bewustzijn: auditieve analyse)

Bedek de woorden die je op het bord schreef. De tekeningen mogen wel zichtbaar zijn.

De leraar zegt een kort woord uit het filmpje, bv. ver of vlieg. Je kan deze ook aanvullen met de andere korte woorden (bv. vol, vos, vis, voet, voel, vast, vers, vogel en lieve) en met namen met een v (bv. Evi, Vik).

Waar hoor je de klank /v/? In het begin, het midden of het einde van het woord?

Je ondersteunt de kleuters door het voor te doen:

- Waar hoor je de klank /v/?
- Ik zeg de klank /v/.
- Ik zeg het woord 'ver', traag: 'ver'.
- Ik luister goed.
- Mijn mond maakt de v als eerste, dus v hoor ik aan het begin van het woord.
- Ik schrijf het woord ver op het bord: ik zie de letter v in het begin van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

v	e	r
---	---	---

Bij een tweede woord doe je het samen met de kleuters:

- Waar hoor je de klank /v/?
- Ik zeg de klank /v/. Zeg me na: /v/.
- Ik zeg het woord 'Evi' traag: 'Evi'. Zeg me na: 'Evi'.
- Ik luister goed: /v/ Evi
- Mijn mond maakt de v als tweede, dus v hoor ik in het midden van het woord.
- Ik kijk naar het woord 'Evi' op het bord: ik zie de letter v in het midden van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

E	v	i
---	---	---

Vervolgens laat je de kleuters zelf nadenken:

- Waar hoor je de klank /v/ in vis?
- Zeg me na: /v/, vis.
- Wacht vijf seconden
- Vertel aan je buur waar je v hoort: vooraan, in het midden of achteraan.
- Ik kijk naar het woord 'vis' op het bord: ik zie de letter v in het begin van het woord.
- Tip: Maak gebruik van een hakstrook, bv.

v	i	s
---	---	---

! Spreek af met de andere kleuterleraren en de leraren van het eerste leerjaar welke termen je gebruikt: begin-midden-einde of vooraan-midden-achteraan of kopje-buikje-staartje. Overleg hoe je de hakstrook inzet.

! De klank /v/ komt in het Nederlands niet voor op het einde van een woord.

De klank & letters V

Stap 4: Gekende letters benoemen (klanktekenkoppeling)

Toon het filmpje een laatste keer. Moedig de kleuters aan om de klank /v/ mee te zeggen.

Geef de kleuters ook een kijkopdracht mee: in de begin- en eindbeeld van het filmpje zie je verschillende letters verschijnen. Zet het beeld even op stop en laat de kleuters de verschillende letters benoemen. Wie herkent de letters? Welke klanken horen daarbij?

Stap 5: Spelen met v (fonemisch bewustzijn: auditieve manipulatie)

Sokpop zegt vapplaus: dat is applaus, maar met een v. Kunnen wij ook andere woorden maken door een letter te vervangen door de v?

Je schrijft het woord 'bol' op het bord. Je leest het woord voor, terwijl je de letters aanduidt. Daarna verander je de letter b in de letter v. Je leest het woord opnieuw voor, terwijl je de letters aanduidt: vol. Met verbazing en enthousiasme stel je samen met de kinderen vast dat je een nieuw woord hebt gemaakt.

Je kan dit ook doen met de volgende woorden: bos wordt vos, los wordt vos, doel wordt voel, (ik) moet wordt voet en kast wordt vast. Je kan ook een v aan een woord toevoegen, bv. lieg wordt vlieg.

Bij deze oefening kan je eveneens gebruik maken van een hakstrook, bv.

b	o	l			
v	o	l			

	l	ie	g
v	l	ie	g

TIP Laat de kleuters de woorden zelf op een wisbordje schrijven en de letters veranderen.

Stap 6: Hoekenwerk – klanken en letters in spel

Laat de kleuters tijdens het hoekenwerk aan de slag gaan met de klank en letter v:

- Klanken herkennen: Kleuters kunnen in alfabetboeken woorden met de klank /v/ zoeken.
- Letters herkennen: Laat de kleuters op zoek gaan naar de letter v in hun omgeving, bv. in de titel van een (prenten)boek, in tijdschriften of ander tekstmateriaal, ...
- Letters vormen: Laat de kleuters het bijhorende woord (over)schrijven, met aandacht voor de v. Je kan de kleuters met allerlei materialen de letter v laten maken en deze letters tentoonstellen in de klas.